

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародні економічні відносини»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему
«ВСТУП КРАЇН ЦСЄ ДО ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ»

Виконав здобувач вищої освіти
4 курсу, групи МЕВ-21
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

_____ Горбачов О.В.
« ____ » _____ 2025 р.

Керівник роботи
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2025 р.

Рецензент _____

Центральноукраїнський національний технічний університет
 Факультет економічний
 Кафедра Міжнародних економічних відносин
 Рівень вищої освіти Бакалавр
 Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»
 Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
 Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 _____ Іван МИЦЕНКО
 «_____» _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
 ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
 ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Горбачова Олександра Васильовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

Вступ країн Центрально-Східної Європи до ЄС: досвід для України

2. Керівник роботи

Миценко Іван Михайлович, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Метою дослідження є особливості та динаміка міжнародно-правових процесів інтеграції Республіки Польща, Румунії та України до Європейського Союзу. Спільність та суттєва відмінність євроінтеграційного шляху цих країн, що об'єктивує доцільність його порівняльного аналізу.

Завдання: опрацювання теоретичних і методологічних основ проведення наукового аналізу; вивчення міжнародно-правових механізмів та еволюції участі Польщі й Румунії в сучасних процесах європейської інтеграції, а також аналіз їх характерних рис, переваг і проблемних аспектів; з'ясування значення європейської інтеграції як одного з ключових векторів національних інтересів України; аналіз особливостей реалізації євроінтеграційної політики України в умовах зовнішньої військової загрози та внутрішньополітичних викликів; оцінка ролі Польщі та Румунії у контексті підтримки євроінтеграційного курсу України; розгляд чинників, що обумовлюють необхідність формування альтернативного або спеціального формату вступу України до Європейського Союзу.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	проф. Миценко І.М.		
Розділ 2	проф. Миценко І.М.		
Розділ 3	проф. Миценко І.М.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, призначення наукового керівника	01.01.2025-09.01.2025	
2	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу, складання календарного плану його виконання	10.01.2025-24.01.2025	
3	Опрацювання навчальної та наукової літератури і складання плану роботи	25.01.2025-02.02.2025	
4	Проведення наукових досліджень, обробка фактичного матеріалу	02.02.2025-28.02.2025	
5	Написання тексту 1-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	01.03.2025-25.03.2025	
6	Написання тексту 2-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	26.03.2025-20.04.2025	
7	Написання тексту 3-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	21.04.2025-20.05.2025	
8	Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення кваліфікаційної роботи	21.05.2025-08.06.2025	
9	Перевірка на плагіат	09.06.2025-14.06.2025	
10	Отримання відгуку наукового керівника	15.06.2025-18.06.2025	
11	Рецензування кваліфікаційної роботи	19.06.2025-24.06.2025	
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії		

Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2025 року

Підпис керівника

_____ (прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« ____ » _____ 2025 року

Підпис здобувача

Анотація

Вступ країн Центрально-Східної Європи до ЄС: досвід для України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “бакалавр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет. – Кропивницький. – 2025.

У бакалаврській роботі проаналізовано сутність, динаміку та особливості міжнародно-правових процесів інтеграції Республіки Польща, Румунії та України до Європейського Союзу. Досліджено теоретико-методологічні підходи до вивчення європейської інтеграції, зокрема концепції правової інтеграції, функціоналізму, інституціоналізму та трансформаційного розвитку. Проаналізовано політичні, економічні та інституційні чинники, що вплинули на євроінтеграційний курс Польщі та Румунії, та оцінено їх значення для формування української моделі інтеграції. Визначено європейський вибір як стратегічний пріоритет зовнішньої політики України, з урахуванням впливу війни, внутрішніх реформ і підтримки з боку країн-сусідів. Особливу увагу приділено новим умовам та механізмам спеціальної процедури приєднання України до ЄС у контексті повномасштабної війни. Обґрунтовано практичну значущість використання досвіду Польщі та Румунії для оптимізації євроінтеграційної стратегії України.

Ключові слова: європейська інтеграція, Польща, Румунія, Україна, правова інтеграція, міжнародно-правові процеси, стратегія розширення ЄС, членство, трансформація, зовнішня політика.

Annotation

CEE Countries' Accession to the EU: Experience for Ukraine. – Manuscript.

Qualifying bachelor's thesis for the degree of higher education in the educational and professional program "International Economic Relations" in the specialty "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. - Kropyvnytskyi. - 2025.

In the bachelor's thesis the essence, dynamics, and specific features of the international legal processes of integration of the Republic of Poland, Romania, and Ukraine into the European Union are analyzed. Theoretical and methodological approaches to the study of European integration are explored, particularly the concepts of legal integration, functionalism, institutionalism, and transformational development. The political, economic, and institutional factors that influenced the European integration paths of Poland and Romania are analyzed, and their significance for shaping Ukraine's integration model is assessed. European choice is defined as a strategic priority of Ukraine's foreign policy, taking into account the impact of war, internal reforms, and support from neighboring countries. Special attention is paid to the new conditions and mechanisms of the special accession procedure of Ukraine to the EU in the context of full-scale war. The practical value of applying the experience of Poland and Romania to optimize Ukraine's European integration strategy is substantiated.

Keywords: European integration, Poland, Romania, Ukraine, legal integration, international legal processes, EU enlargement strategy, membership, transformation, foreign policy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	10
1.1. Сучасні концепції та підходи до аналізу інтеграційних процесів у Європі.....	10
1.2. Міжнародно-правовий дискурс інтеграції Польщі, Румунії та України до Європейського Союзу.....	26
РОЗДІЛ 2. ПОЛЬЩА ТА РУМУНІЯ В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	38
2.1. Європейський інтеграційний курс Польщі: особливості трансформаційного розвитку.....	38
2.2. Досвід Румунії в реалізації міжнародно-правових засад євроінтеграції: досягнення та виклики.....	45
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	56
3.1. Європейський вибір України як стратегічний пріоритет зовнішньої політики.....	56
3.2. Реалізація євроінтеграційного курсу України в умовах війни та внутрішніх трансформацій.....	59
3.3. Роль Польщі та Румунії в підтримці європейських прагнень України.....	67
3.4. Нова спеціальна процедура приєднання України до ЄС: передумови, механізми та перспективи.....	78
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Актуальність роботи. Російська Федерація розв'язала повномасштабну війну проти України, чим поставила під загрозу саме існування нашої держави та підкреслила необхідність нових механізмів безпеки. «Європейська ідентичність українського народу та незворотність європейського та євроатлантичного курсу України», закріплена в преамбулі Конституції України, спрямована на кінцеву мету зміцнення громадянської злагоди на території України. Революція Гідності 2013-2014 рр., породжена, в тому числі й гострим протиріччям волі народу, який виступав за євроінтеграцію, що суперечило з діями тодішньої влади, створила передумови для радикалізації питання вступу до Європейського Союзу (ЄС). Угода про асоціацію стала результатом цієї радикалізації, логічно досягнутої та укладеної. Але нові реалії російсько-української війни висунули на перший план питання негайного членства України в ЄС. Юридично на європейському рівні офіційне визначення України країною-кандидатом на вступ до ЄС закріпило прагнення України до незворотності вибору шляху європейської інтеграції та членства держави в європейській родині. Ми вважаємо, що широке залучення досвіду інших держав-членів, зокрема сусідніх, Республіки Польща та Румунії, та їх системної підтримки, яка базується на наших прагненнях до європейської інтеграції, має важливе значення для просування до європейської спільноти. Історія, фактори, особливості та результати становлення та розвитку міжнародно-правових процесів інтеграції належать до різних частин Європи через певні характеристики з точки зору політичних, соціальних, економічних, інституційних, культурних та інших факторів розвитку й дозрівання. Ці окремі регіони мають різні форми та ступінь ефективності європейської інтеграції. Таким чином, країни-члени, що відібрано для поглибленого аналізу – це Польща, Румунія та Україна, вважаються прикладами успішних хвиль розширення. Це, у свою чергу, посилює наукову та практичну

значущість запропонованого порівняльного дослідження міжнародно-правових процесів інтеграції Республіки Польща, Румунії та України до ЄС.

Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Зміст, особливості та динаміка міжнародно-правових процесів інтеграції Республіки Польща, Румунії та України до Європейського Союзу. Спільність та суттєва відмінність євроінтеграційного шляху цих країн, що об'єктивує доцільність його порівняльного аналізу, уточнюють **досліджувану тему**.

У рамках дослідження були визначені такі основні **завдання**:

- опрацювання теоретичних і методологічних основ проведення наукового аналізу;
- вивчення міжнародно-правових механізмів та еволюції участі Польщі й Румунії в сучасних процесах європейської інтеграції, а також аналіз їх характерних рис, переваг і проблемних аспектів;
- з'ясування значення європейської інтеграції як одного з ключових векторів національних інтересів України;
- аналіз особливостей реалізації євроінтеграційної політики України в умовах зовнішньої військової загрози та внутрішньополітичних викликів;
- оцінка ролі Польщі та Румунії у контексті підтримки євроінтеграційного курсу України;
- розгляд чинників, що обумовлюють необхідність формування альтернативного або спеціального формату вступу України до Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові аспекти процесу приєднання Польщі, Румунії та України до європейського правового простору.

Предмет дослідження охоплює порівняльний аналіз особливостей, темпів розвитку та процесів майбутнього міжнародно-правового оформлення інтеграції цих трьох держав до ЄС.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1989 по 2022 роки. Нижня межа обрана у зв'язку з початком демократичних

трансформацій у Польщі та Румунії, що стали важливими передумовами подальшого розширення ЄС (Польща – 2004 рік, Румунія – 2007 рік). Водночас, після здобуття незалежності Україною в 1991 році розпочався новий етап її євроінтеграційного поступу.

Верхня межа дослідження обумовлена стабільним розвитком євроінтеграційних позицій Польщі та Румунії в ЄС і наданням Україні статусу країни-кандидата на вступ у контексті триваючої збройної агресії.

Методологія та методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові, загальнологічні та спеціальні методи дослідження, що забезпечує комплексне уявлення про євроінтеграційний процес. Окреслені завдання вимагали системного підходу, який міг би повністю відобразити риси європейського виміру політики Польщі, Румунії та України.

Об'єкт і мета дослідження сприяли широкому використанню методу порівняльної політології, який використовувався для розкриття детермінант європейської інтеграційної стратегії та практики держави, за допомогою чого побудувати та систематизувати її основні етапи становлення та ознаки, умови та наслідки, що дозволяють знайти спільні та відмінні риси щодо вступу Республіки Польща та Румунії до ЄС, а також особливості перспектив набуття членства України. Методом структурно-функціонального аналізу з'ясовано причинно-наслідкові зв'язки взаємодії Республіки Польща та Румунії з ЄС та Україною. Завдання дослідження вирішувалися такими методами: аналізу, синтезу, індукції, дедукції та узагальнення. Для опрацювання національних нормативно-правових актів застосовувалися інституційні та різноманітні емпіричні методи — насамперед контент-аналіз, аналіз подій, спостереження, ситуаційний аналіз, аналіз суспільно-політичного дискурсу та публічної політики.

У дослідженні використано широкий спектр **джерел**, зокрема: нормативні документи Європейського Союзу; міжнародні договори та угоди; рішення інституцій ЄС наднаціонального рівня; національні правові акти Польщі, Румунії та України; промови політичних лідерів та їх публіцистичні

роботи; офіційні інтернет-ресурси європейських органів та зовнішньополітичних відомств досліджуваних країн; аналітичні звіти наукових центрів з Європи, Польщі, Румунії та України; статистичні дані та інформаційні повідомлення європейських і національних медіа; праці науковців, що спеціалізуються на тематиці євроінтеграції.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в комплексі завдань і засобах їх реалізації. У цій кваліфікаційній роботі пропонується порівняльний аналіз правових процесів інтеграції Польщі, Румунії та України до ЄС. Враховуючи швидку динаміку цих процесів, деякі факти, узагальнення та висновки в роботі є авторськими і ще не стали науковим предметом дослідження.

Практичне значення отриманих результатів визначається актуальністю та науковою новизною і полягає в можливості їх застосування в науковій та освітній практиці. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть слугувати основою для виступів на наукових конференціях, а також бути використані при підготовці до занять з дисциплін, присвячених зовнішній політиці України, країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи, та питанням європейської інтеграції.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Сучасні концепції та підходи до аналізу інтеграційних процесів у Європі

Найновіші інтеграційні процеси відображають розширення Європейського Союзу країнами не лише з різних регіонів, але й з різноманітною історією, політичними та інституційними традиціями та спадщиною, а також різними рівнями соціально-економічного розвитку, серед іншого. Це підкреслює необхідність концептуального розуміння предмета, на якому мають відбуватися такі міжнародно-правові процеси щодо інтеграції нових держав-членів ЄС, що й досліджують вчені з Польщі, Румунії, України.

Розглянуті методи розроблені вченими різних наукових напрямків, у рамках яких велось і продовжує проводитися дослідження євроінтеграційних процесів.

З усієї сукупності сучасних теорій і концепцій звернемося до тих, які дозволяють зрозуміти специфіку новітніх міжнародно-правових процесів інтеграції.

Початком є позиція, згідно з якою європейське приєднання є потоком політичного, правового, економічного (і в деяких випадках суспільного та культурного) приєднання європейських земель, у тому числі тих, що частково розташовані в Європі.

Наразі приєднання до Європи досягається переважно через зростання ЄС (рис. 1.1) та Ради Європи.

Є економічна інтеграція; існує також правова інтеграція, яка триває, оскільки умови новоприйнятих країн та їхні національні правові системи різні й унікальні. Стартові умови неповторні. Початок будь-якої існуючої національної правової системи є унікальним у цьому процесі. Унікальність і невідтворюваність вихідних умов будь-якої існуючої національної правової системи є різними та унікальними.

Почавши відкриття з цих існуючих національних правових систем, виросло багато унікальних і неповторних вихідних умов. Унікальність і невідтворюваність вихідних умов будь-якої існуючої національної правової системи є різними та унікальними.

Рис. 1.1 Етапи розширення ЄС (політична карта)

Джерело: сформовано автором на основі

Основні її принципи визначені установчими документами ЄС (рис. 1.2), де також визначено функції цього інтеграційного об'єднання.

До них належать «Договір про заснування Європейського Співтовариства» [38], більш відомий як Маастрихтський договір або «Договір про Європейський Союз», підписаний 7 лютого 1992 р. [39], і «Договір про заснування Конституції для Європи» [37]. Імплементация їх положень і норм

зазвичай формує дуже хорошу міжнародно-правову основу для інтеграційних процесів, хоча створення уніфікованого законодавства знаходиться в процесі постійного вдосконалення.

Рис. 1.2 Базові установчі договори Європейської інтеграції

Джерело: сформовано автором на основі

Основна увага приділяється гармонізації принципів національного законодавства окремих держав-членів ЄС, особливо після останніх сплесків розширення, з нормами права ЄС. Іноді це призводить до певних зіткнень між європейськими та національними установками, як це було в Республіці Польща в останні роки.

Питання інтеграції почали обговорювати з початку 20 століття. Зокрема, французький вчений А. Леруа Больє зазначав, що об'єднання Європи є лише питанням часу, коли народяться нові настрої та потреби її народів. На його думку, процес євроінтеграції відбуватиметься поступово. Однак найголовнішим чинником, що сприяє об'єднанню держав, є і завжди залишатимуться їхні спільні економічні інтереси. Теоретичні обґрунтування інтеграційного процесу

назавжди пов'язані з тим аспектом інтеграції, який і є предметом аналізу. Зарубіжні дослідники права ЄС, такі як Я. Тінберген, П. Каптейн та П. Верлорен ван Темаат, виділили дві ключові європейські інтеграції: позитивну та негативну. Особливістю теорій європейської інтеграції є орієнтація на великі та різко швидкі кроки, які були зроблені в розвитку інтеграційних союзів, а не навпаки. Н. Мушак підкреслює, що «теоретики європейської інтеграції наслідували практику, намагаючись інтерпретувати її в категоріях політичних, економічних, соціологічних вчень». Концепції, що з'явилися в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., є спробами авторів описати, систематизувати та спрогнозувати курс інтеграції європейських держав. Це дослідження необхідне для розуміння логіки сучасних євроінтеграційних процесів, особливостей і перспектив розширення ЄС, що видається необхідним для розуміння зближення України з об'єднаною Європою та перспектив використання досвіду інших країн, зокрема Республіки Польщі та Румунії. Їхня успішна практика вступу до ЄС може бути об'єктивована науковою роботою цих країн, яка допоможе обійти низку проблем у цьому процесі та оптимізувати його.

У міжнародно-правовому дискурсі вкрай важливо чітко визначати саме поняття інтеграції та його похідні, зокрема «європейську інтеграцію». Центральне значення має монографія І. Яков'юка «Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз», а також дослідження, проведені львівським вченим Л. Луцом, який розглядав наукові праці, зокрема «Правова інтеграція: загальнотеоретична характеристика» та «Правова інтеграція: теоретичний аспект» М. Хаустової й інших авторів.

Місце і роль цих понять у зарубіжній та вітчизняній правовій думці є важливими для формування цих понять. Імена вчених і створені ними підходи повністю конкретизовані. Це не применшує значення їхніх праць; навпаки, у цій роботі ми зазначаємо, що, окрім певних досить суттєвих відмінностей у концептуальних підходах до європейської інтеграції, розуміння науковцями та політиками керується спільними мотиваційними чинниками їх інтеграції в утвердженні демократичних засад і верховенства права, питаннях суверенітету

та територіальної цілісності — що є доречним щодо ситуації російсько-української війни під час 2014-2025 років.

Основи глобальних законних угод пояснюються у відомих путівниках і посібниках з глобального права. Повне уявлення про правову уніфікацію дає перша книга важливого випуску Національної академії правових наук України у п'яти частинах «Правова доктрина України». Це містить наукові думки щодо філософсько-правових, методологічних і наукових наріжних каменів юриспруденції; доктринальні рівні верховенства права, прав людини та правової системи; праводоктринальні погляди на сучасне українське державотворення та історико-правові вчення.

У роботі І. В. Яков'юка «Правова інтеграція як чинник розвитку української державності та її правової системи» наведено розгалужене розуміння інтеграції. Автор визначає її як процес об'єднання окремих складових у єдину систему, а також як засіб зміцнення цілісності вже наявної структури. Правова інтеграція тут виступає не лише як технологічний механізм, а й як природний, об'єктивний феномен.

Слід зазначити, що роль суб'єктивних факторів зростає в міру розвитку процесу інтеграції. Таким чином, існує умова, яка створюється діяльністю людини, щоб штучно стимулювати або гальмувати процес інтеграції. Хоча вимоги до правової інтеграції мають суб'єктивні складові, причини мають об'єктивний характер».

У монографії І. Яков'юка «Правові основи інтеграції в ЄС: загальнотеоретичний аналіз» підкреслюється, що ключовими учасниками правової інтеграції є як фізичні особи, так і державні органи, які реалізують законотворчі або правозастосовні функції. До них належать як колегіальні, так і одноосібні структури. Особливо виділяються міжнародні організації, які держава розглядає як інструмент для здійснення політичних цілей за рахунок співпраці та узгодження між країнами.

У праці «Європейський правовий простір: концепція та сучасні проблеми» М. Гнатовський розглядає правову інтеграцію як форму правового

співробітництва. Він інтерпретує її як інтернаціоналізацію національних систем права — діяльність держав і міжнародних інституцій на основі міжнародно-правових норм, спрямовану на гармонізацію правових систем [30, с. 70].

М. Хаустова у своїй теорії «Правова інтеграція: теоретичний аспект» за змістом визначення розділяє поняття «правова інтеграція», «рецепція», «реалізація», «систематизація». «Імплементацию більш яскраво описує М. Хаустова як процес імплантації міжнародних норм і принципів у національні правові системи для виконання міжнародно-правових зобов'язань. Це також можна розглядати як засіб міждержавної правової інтеграції. Систематизація тоді визначається як спосіб інтеграції в праві через трансформацію правової системи - не лише її формального зовнішнього вигляду, а й структури, всередині якої система функціонує».

За словами львівського правознавця Л. Луца, «міжнародну інтеграцію поділяють на глобальну та регіональну». Глобально-правова інтеграція стосується загальних об'єднувачих тенденцій практично всіх національних систем. Такі тенденції можна побачити, наприклад, у взаємовідносинах між національними правовими системами та міжнародним правом. Регіональна інтеграція відображає взаємодію між національними системами кількох держав у регіоні або з наднаціональним регіональним утворенням. Метою правової інтеграції є об'єднання національних правових систем у державних кордонах у геоправовий простір» [8].

Л. Луць у роботі «Правова інтеграція: загальнотеоретична характеристика» виділяє три основні фази правової інтеграції:

1. Інтенсифікація взаємодії та узгодження принципів міждержавного правового поля.
2. Адаптація національного законодавства до міждержавних правових стандартів.
3. Інтеграція національних систем у єдиний правовий простір і остаточне правове погодження.

Цікавою є характеристика дослідником кожного із зазначених етапів, а також специфіка гармонізації окремих національних правових систем між собою та міжнародними нормами та принципами.

У сучасному українському контексті важливим є адаптація національного законодавства до загальноєвропейських норм, закріплених в установчих документах ЄС. Це передбачає не лише виконання формальних процедур для набуття статусу учасника асоціації, а й якісне реалізування зобов'язань після його отримання. Тут національна правова система повністю адаптована до правового поля міждержавного об'єднання.

ЄС еволюціонував і розвивався як «успішний приклад збереження впливу держав регіону на універсальному рівні в умовах глобалізації. ЄС є системно інтегруючим об'єднанням конфедеративного типу правової системи. Одночасно подальший розвиток ЄС набуває через розширені центральні повноваження євроінтеграційного об'єднання у зовнішній політиці та економіці, а також елементи розвитку наднаціональності. У разі протиріччя застосовуються норми права ЄС».

В іншій статті «Правова інтеграція: теоретичний аспект» М. Хаустова відзначає суттєвий аспект функціонування правової системи ЄС, який полягає в тому, що наднаціональний характер ЄС виражається в праві його органів видавати безпосередньо відповідні закони, які є обов'язковими для держав-членів та їхніх громадян, ці закони мають пріоритет над внутрішнім правом, а рішення з багатьох питань приймаються більшістю голосів, а не консенсусом. Крім того, посадові особи органів ЄС діють від свого імені, а не підпорядковуються державі свого громадянства».

Як наслідок, раціональним є висновок харківського дослідника про те, що «європейська правова інтеграція – це процес поєднання та гармонізації правових систем Європи в рамках внутрішнього права з метою підтримки стабільності та сприяння розвитку європейського регіону та його учасників».

Перед Судом ЄС поставлено завдання забезпечити послідовне розуміння та застосування права Співтовариства, яке за відносно короткий проміжок часу

стало дуже впливовим і апатичним. Результатом його діяльності стало створення багатьох концептуальних засад, які мають першорядне значення для розвитку правових засад інтеграційних процесів. Наприклад, поняття незалежності та самостійності права ЄС як окремої створеної ним правової системи та визначення її істотних ознак. Комплексний опис правових цінностей країни та формування міжнародної свідомості подано в останній книзі «Теорія міжнародного права». Дослідники вважають, що «фундаментальні принципи європейської інтеграції, європейські цінності, визнані в Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.), є найважливішими». Положення про соціальні права та принципи містить застереження, що вони повинні виконуватися відповідно до умов, встановлених європейським правом та національним законодавством, а також національною практикою. Європейські цінності — це просто норми технологічного процесу в багатьох сферах діяльності суспільства та влади. Основними цінностями сучасної Європи є демократичність, у центрі — особистість. Основні правові цінності, що випливають з європейської правової традиції, включають: повагу до людської гідності, основні права людини, свободу ЗМІ виражати свою волю, слова та верховенство права. Усе це приклади первинних правових цінностей. Інші правові цінності включають демократію, яка походить від американської системи, і верховенство права, яке походить від європейської системи. Інші приклади первинних правових цінностей включають рівність і різноманітність, де обидва визнаються найважливішими в правовій системі.

Оскільки засвоєння європейських цінностей має першочергове значення в просуванні України на шляху європейської інтеграції, як рекомендують керівники інституцій ЄС, слід обговорити їх розуміння та формалізоване право.

Це фундаментальні правові норми Ради Європи та ЄС, а також окремі закони ЄС, які імплементують їх у свої національні правові системи. Одеський правознавець Бігняк Ю. систематизує ознаки європейських правових цінностей таким чином: «Європейські правові цінності відрізняються ознаками, які видаються протилежними, але це не так. По-перше, європейські правові

цінності є основою для створення загальнолюдських правових цінностей. Ці цінності формалізовані в нормативно-правових актах універсального характеру (Загальна декларація прав людини, Пакт про економічні, соціальні та культурні права, Пакт про громадянські та політичні права), які всі покликані відобразити права людини. По-друге, європейські правові цінності є похідними від особливостей історичної, політичної, культурної та економічної еволюції європейської спільноти, а також специфіки і змісту європейських правових традицій.

Незважаючи на значні відмінності, ринок і ринкові концепції, пов'язані з ліберальною та неоліберальною ідеологіями, є загальнозрозумілими та є найбільш важливими для пояснення природи європейських правових процесів інтеграції. Протягом другої половини 20 століття структуралістський і функціоналістський підходи зазвичай використовувалися для вивчення цих явищ. Найпопулярніший напрям у соціально-гуманітарних дослідженнях нині називається інституціоналізмом. Розуміти інтеграцію допомагає концепція транснаціоналізму; ідея «Європи зі змінною геометрією» та концепція «багаторівневого лідерства». Перші три ідеї зосереджені насамперед на економічних аспектах інтеграції та стосуються створення спільної філософії щодо функціонування спільної ринкової економіки держав-членів, які зараз частина ЄС, міжнародна економічна інтеграція. Крім економічних, визнаються також політичні підходи до дослідження євроінтеграційних процесів.

Розуміючи міжнародно-правові процеси інтеграції, основними теоріями та ідеями європейської інтеграції є, очевидно, функціоналістська, неофункціоналістська, інституціоналістична, політична реалістська та їхні відповідні особливості. Ці теорії підходять для розуміння специфіки нинішньої структури ЄС, а також є унікальними у своїй здатності визначати потенціал подальшого розширення ЄС.

Основною темою дискусії для прихильників вищезгаданих підходів залишається визначення політичних питань, насамперед – розуміння проблем, пов'язаних із політичною інтеграцією.

Н. Мушак з Київського університету вивчає фундаментальні підходи до європейської інтеграції в рамках транскордонного співробітництва, застосовуючи функціоналістську, неофункціоналістську та міжурядову теоретичні концепції для пояснення процесу. Це ідеї одного із основоположників функціоналізму Д. Мітрани, новий підхід до функціоналізму, який залучає Е. Хааса та Л. Ліндберга, міждержавний підхід до функціоналізму, С. Гофман, Е. Моравчик та Д. Пухала обговорюються у працях представників федералізму/неофедералізму – А. Етціоні, Дж. Піндера).

Зупинимося на актуальних для євроінтеграційних процесів наукових роботах британського вченого Л. Хаттона, таких як «Теорії європейської інтеграції»тощо. За своєю значущістю дослідження Р. Ізінга прийнято вважати «Європеїзацією та інтеграцією». Концепція дослідження отримала назву «Research Concepts» і опублікована українською мовою.

Дослідженню різних аспектів теорії інтеграції присвятили свої наукові зусилля й інші вчені з України: Л. Луць, Н. Мушак, М. Хаустова, І. Яковлев та інші, наукові здобутки яких будуть розглянуті в наступному розділі. Теорію, методологію та механізми європейської державної інтеграції всебічно висвітлено в книзі Ю.В. Паланік. У центрі уваги – наукове осмислення євроінтеграційного шляху України вчених Л. Чекаленко та В. Солошенко.

Теоретичні аспекти правової інтеграції широко висвітлені у працях М. Гнатовського, Л. Луца, О. Сокура, Ю. Тиркуса, О. Тригуба, К. Трихліба, М. Хаустової та інших вчених, що дозволяє сформулювати комплексне бачення тематики.

Розуміння концепції європейської інтеграції описує Т. Грачевська. Пошук найбільш прийнятних для України теоретичних моделей європейської інтеграції досліджують І. Баркалова («Теоретичні моделі розвитку європейської інтеграції 40–70-х років ХХ століття»), Д. Вітер («Концепції та підходи до вивчення інтеграційних процесів») [20], К. Доценко («Історія європейської інтеграції: Європа «концентричних кіл» Е. Балладюра»), Є. Кіш («Концепції та підходи до дослідження інтеграційних процесів»), А. Моца («Європейська

інтеграція: загальнотеоретичний аналіз концепції»), М. Мушак («Концептуальні засади європейської інтеграції у сфері транскордонного співробітництва») та ін.

Теоретико-методологічні підходи в політології, а також окремі погляди на політику розглядає чернівецький дослідник Н. Ротар у книзі «Поділ праці в суспільстві».

Ми вважаємо, що найважливішим аспектом поточної ситуації є правовий і політичний характер інтеграції. Оглядаючись назад, ідея федералізму, можливо, була найважливішою концепцією інтеграції. Досліджуючи теоретичні основи та еволюцію ідей щодо європейської інтеграції, дослідник О. Сокур визначає, що «федералізм виступає за концепцію, згідно з якою основою відносин між залученими країнами має бути модель союзної держави, створення якої водночас розглядається як кінцевий продукт, результат інтеграції. Прихильники федералізму стверджують, що необхідність інституційного утворення, яке впливає як на взаємодію між країнами, так і на розподіл повноважень між ними є очевидним, по-перше, необхідним є саме інституційне утворення, по-друге, саме тут криються найбільші помилки цієї теорії, заявляючи про створення федерації чи конфедерації як про єдину мету та передумову вступу, прихильники федералізму ігнорували інші аспекти інтеграційного процесу.

Доктрина федералістів, яка вважає, що незалежними націями та їхніми суперечливими цілями можна маніпулювати лише шляхом значної втрати суверенних прав, також є суперечливою. Виходячи з цього, федералісти вважають, що необхідна вища організація. Однак реальна практика демонструє складність цих понять.

Законодавча ініціатива «Конституція для Європи», підготовлена у 2004–2005 роках, передбачала федеративну структуру, утворену країнами Європи. Проте проєкт не був ратифікований через негативне голосування у Франції 29 травня й у Нідерландах 1 червня 2005 року. Крім того, це призвело до нового посилення тенденції дезінтеграції ЄС, більша частина якої стала результатом виходу Великобританії з ЄС. Багато держав-членів ЄС відмовилися прийняти

запропоновану інтеграцію в текст Конституції принципів щодо «примату» законодавства ЄС над правом держав-членів, і це все ще залишається дискусійним.

О. Сокур підкреслює, що сутність федералізму полягає в передачі влади на місцевий рівень відповідно до принципу субсидіарності — важливої складової Маастрихтського договору. Для України, що з 2015 року проводить адміністративну децентралізацію з урахуванням досвіду таких країн, як Польща, це відіграє ключову роль.

Функціоналісти вважають, що міжнародна інтеграція – це прогрес від традиційної системи державних відносин до функціональної спільноти, яка характеризується розподілом влади між традиційними державами та новою структурою, яка є функціональною та не має політичних характеристик.

Вчені та законодавці сходяться на думці, що фундаментальною метою європейського будівництва було досягнення функціональної інтеграції, яка вперше була задумана англійським соціологом Д. Мітрані. Фундаментальні аспекти його доктрини досліджують українські науковці, зокрема автор обширної праці «Європейський Союз: досвід розширення та Україна» В. Копійки. На його думку, фундаментальна концепція Д. Мітрані є «одним з найбільш ефективних методів уникнення політичного конфлікту шляхом збільшення числа міжнародних організацій, присвячених інтеграції спільних інтересів усіх націй». Функціоналісти визнавали, що міжнародні організації не є незалежними від людського втручання, а радше служать засобом досягнення цілей, які продиктовані потребами людей, тому вони повинні бути пластичними, тобто їхні завдання (функції) мають змінюватися відповідно до обставин. Функціоналісти вважають взаємодію та співробітництво держав першочерговим для об'єднаних зусиль, які спрямовані насамперед на вирішення економічних питань. Дослідник Е. Кіш обговорює теоретичні моделі європейської інтеграції та відзначає суперечність між поглядами федералістів і функціоналістів. Відповідно до думок дослідниці Д. Мітрані не тільки продемонстрував безперспективність створення стаціонарного та штучного,

територіально обмеженого об'єднання, він також зародив ідеї, які вже є практичними сьогодні, а саме важливість і значення створення нових організацій міжнародних відносин, ці організації також визначаються з точки зору їхньої мережі в контексті динамічного розвитку системи міжнародних відносин.

Крім того, як підкреслив О. Тригуб у своєму дослідженні «Теоретичні засади європейської інтеграції», прихильники функціоналізму вважають доцільним створення кількох функціональних агенцій, кожна з яких мала б контролювати частину суспільного життя, що мало бути формою домовленості між кількома або декількома урядами, що дозволило б отримати спільну користь від співпраці в конкретних сферах або регулювання міжнародної діяльності.

Відомий американський політолог і соціолог, творець громадського комунітарного руху на початку 90-х років А. Етціоні приділив особливу увагу терміну глобальна архітектура майбутнього. Ідея «кантіанського світового суспільства», за логікою А. Етціоні, можлива, але матиме місце у віддаленому майбутньому.

Поєднання різних спільнот (не завжди держав, але завжди залежних політичних утворень) призводить до створення «політичної спільноти». А. Етціоні назвав цю процедуру уніфікацією і вважав, що вона складається з трьох кроків:

1. Стан до об'єднання.
2. Порядок об'єднання речей в одне;
3. Стан інтеграції.

Заслуговують на увагу думки американського політолога і дипломата Роберта Штрауса-Гюпе (1903-2002), який подає політичний реалізм у більш жорсткій формі. Після 1945 року було лише два можливі варіанти розвитку подій: або зосередити владу в руках американців, або інтегрувати західне співтовариство через суспільну злагоду, обидва ці варіанти були більш перспективними. Найважчим завданням було вироблення спільної позиції, яка

дозволила б провідним державам Європи — Великобританії та Франції — об'єднатися для формування європейської єдності. Це призвело б до виходу Центрально-Східної Європи з чіпких радянських «обіймів». Європа, дотримуючись принципів Штрауса-Хюпе, матиме військову силу для забезпечення своєї безпеки та розділить відповідальність США за захист Заходу в усьому світі.

Соціолог Роланд Робертсон, відомий як автор концепцій «глобалізації» та «глокалізації», вважає, що глокалізація дозволяє максимально адаптувати глобальні явища до локальних умов. У культурному контексті це проявляється як мультикультуралізм.

Оцінюючи потенціал євроінтеграції, необхідність зміни курсу інтеграції з економічної на політичну, обстоює німецький філософ і соціолог, представник нової генерації Франкфуртської школи Юрген Габермас.

Ю. Габермас описує Європу як спадкоємність суспільств, які є більш соціально відповідальними та більш співчутливими, ніж США; Європейські країни мають більш толерантне ставлення до своїх звичаїв і більш мирну зовнішню політику, ніж США. Для нього європейський стиль капіталізму більш структурований і залежний від держави і суспільства, ніж американський. Оцінюючи потенціал європейської інтеграції, Ю. Габермас виступає за перехід у напрямку інтеграції від економічної до політичної.

Протягом 1960-1970-х років ХХ ст. неофункціоналізм був основою наукової думки та політичної дії. Його ідеї повністю деталізовані в працях Е. Гааза, який, за словами О. Сокура, «особливо підкреслював політичну роль в інтеграційному процесі, зокрема, що стосується створення постнаціональних політичних спільнот, процесу інтеграції в нижчій і вищій політичних сферах, а також визначав європейську інтеграцію як цілком якісний процес, який не пов'язаний з державним чи міжурядовим співробітництвом».

Розглянувши концепції неофункціоналізму, О. Сокур приходять до висновку, що «неофункціональна теорія, навіть у зміненому вигляді, має суттєвий недолік у дослідженні євроінтеграційних процесів, зокрема щодо

розширення співтовариства. Збільшення кількості держав-членів суттєво ускладнило формування консенсусу серед провідних еліт щодо довгострокових цілей ЄС. Крім того, процес зменшує одноманітність Співтовариства, зменшуючи якість і ефективність її політики щодо еволюції прогресивних, раціональних і домінуючих аристократів стала менш значущою.

Обмеженість неофункціонального підходу до розуміння процесу інтеграції простежується і в роботі І. Піляєва, що зосереджує увагу на Європейському Союзі як міжнародному суб'єкті, що відіграє домінуючу роль у загальноєвропейському інтеграційному процесі, а також на діяльності політичних еліт, організованих груп, центрів розвитку та прийняття рішень. Неофункціоналізм зосереджується на аналізі конкретних етапів інтеграції, ці етапи пов'язані насамперед з економічним розвитком (створення митного союзу, економічного та валютного союзу тощо)».

Проте, незважаючи на зазначені вище заперечення, неофункціоналізм був визнаним підходом до євроінтеграційних досліджень до середини 90-х років.

Натомість інституціоналізм став одним із найпомітніших підходів до дослідження євроінтеграційних процесів. Н. Ротар, який визначає інституціоналізм як основний методологічний підхід у політичній науці, стверджує, що основними принципами методології політичного інституціоналізму є визначення політичних інститутів як таких, що є: частиною об'єктивної реальності, яку можна вивчати та описувати за допомогою історичних та порівняльно-історичних методів, вони є основою для визначення політичної поведінки та поведінки індивідів і груп у політиці. О. Сокур у своїх дослідженнях наголошує, що новий інституціоналізм пов'язує ефективність інтеграції з активною участю наднаціональних структур. Зокрема, П. Пірсон вважає, що ухвалення Єдиного європейського акту стало результатом внутрішніх змін в політичному складі ЄС, а не лише через вплив окремих держав.

Сучасна європейська політологічна традиція має власну філософію того, як використовувати мережевий аналіз у дослідженні політичної поведінки.

Серед учасників німецького наукового руху Таня Аніта Берцель – науковець у галузі політології, директор Центру європейської інтеграції Вільного університету Берліна. Її наукові інтереси включають трансформацію інституцій на прикладі європейських країн, удосконалення теорії аналізу політичних мереж та вивчення практичності політичних мереж.

Проте до цього моменту вченими не розроблено єдиної теорії поняття «інтеграція». Цей термін походить від латинського дієслова «integer», що означає «повний», «цілий», «неушкоджений». У цьому дослідженні ми розглядаємо інтеграцію в європейському контексті як форму регіональної інтеграції, яка відрізняється від інших різновидів.

Очевидно, слід погодитися з узагальненнями О. Сокура, який вважає, що на практиці наднаціональні організації не використовують концепції якогось одного конкретного теоретичного вчення в «завершеному» вигляді. Проте теоретичні основи інтеграції мали значний вплив на створення програм для різних міжнародних організацій. Сьогодні європейська інтеграція характеризується складною та багаторівневою взаємодією між інституціями ЄС та національними урядами, тому теоретичне визначення майбутнього ЄС знову стало важливим у дослідницькому полі сьогодення.

З численних визначень європейської інтеграції ми будемо використовувати поняття європейської інтеграції або європейської інтеграції як поступової інтеграції національних ринків у європейських країнах з наступним створенням політичної асоціації – як наслідок – Європейського Союзу. Таке розуміння регіональної і європейської інтеграції в першу чергу походить від праць учених у різних дисциплінах, але є й інші визначення поняття, які походять з різних точок зору теорії.

Як наслідок, різні теоретичні погляди на дослідження міжнародно-правових процесів європейської інтеграції задокументовані прогресивністю цих процесів та відсутністю одноманітності в думках науковців і фахівців щодо фундаментального характеру цього процесу. Збільшення розмірів ЄС і пов'язані з цим питання адаптації не лише до законодавства, а й до проблем

політичного, економічного, соціального та духовного розвитку в нових державах зумовлюють необхідність нового підходу до розуміння сучасного стану та потенціалу євроінтеграційних процесів. Таке розуміння стосується і України як потенційного кандидата на членство в ЄС. Зазначені вище теоретичні підходи, а також напрацювання українських науковців мають стати основою для системного підходу до європейської інтеграції.

Юридична база Європейського Союзу ґрунтується на трьох ключових договорах:

- Маастрихтському договору від 7 лютого 1992 року;
- Договорі про функціонування ЄС 1957 року;
- Хартії основних прав ЄС 2000 року з поправками за Лісабонським договором 2007 року.

Ці документи доступні в оригіналі на офіційних сайтах ЄС, включно з українськими перекладами.

1.2. Міжнародно-правовий дискурс інтеграції Польщі, Румунії та України до Європейського Союзу

Після розпаду СРСР і становлення нових демократичних держав тематика інтеграції до ЄС почала активно розвиватися в науковому середовищі. Цей процес знайшов практичну реалізацію для Польщі (2004) і Румунії (2007), які стали повноправними членами Співтовариства. В Україні цей тип досліджень був значущим через початок відновлення державності країни, зокрема в останнє десятиліття. Це зумовлено визначенням європейської інтеграції як стратегічного підходу до зовнішньої політики, що базується на стратегічній зовнішній політиці нашої держави. Пізніше це призвело до визначення фундаментального національного інтересу.

Дослідження сучасних правових і політичних процесів щодо інтеграції є однією з найбільш суперечливих сфер, зокрема лібералізації торгівлі та узгодження державних інтересів.

Створенню наукового дослідження європейської інтеграції сприяло розуміння специфічної теоретичної, методологічної та емпіричної основи західної політології та національних досягнень, які є основою для більшості досліджень з питань інтеграції, які впливають із існуючих концепцій інтеграції.

Науково досліджені нами праці будуть описані країною походження їх авторів, що дозволить зрозуміти загальний стан справ та особливості вивчення міжнародно-правових процесів євроінтеграції в кожній країні.

Польські науковці провели численні дослідження щодо підготовки та кінцевої мети членства Республіки Польщі в ЄС. Багато з них обговорюють питання, пов'язані з розвитком самої держави як частини європейської інтеграції, вони вносять національні закони, які відповідають законодавству ЄС, структурні зміни, децентралізацію тощо. Серед них ми дослідили праці Х. Воллмана та Т. Ланкіної, а також П. Свєневича та Д. Буйтера щодо «місцевого самоврядування в Польщі та Угорщині: від посткомуністичної реформи до членства в ЄС і «Перехід від авторитаризму до демократії: роль місцевого самоврядування. Випадок Польщі» та ін.

Багато дослідницьких видань присвячені переговорам та підготовці Польщі до вступу в ЄС. Серед них – публікації Я. Барча та А. Міхонської, Е. Галічака і С. Парзімеса, Б. Курила, Р. Сухоцької, К. Ластавського, Ю. Данілевського й ін., які охоплюють різні аспекти та часові проміжки процесу євроінтеграції.

Румунський шлях інтеграції також досліджений багатьма вченими – Т. Мелешкану, І. Хорія, Г. Дреган, Н. Драгусін, Г. Кодря, Г. Заман та Г. Георгеску, що дозволяє отримати широкий і докладний огляд процесу інтеграції цієї країни в ЄС.

Процедура імплементації законів ЄС розглядається в книгах А. Доліви-Клепаці та З. Доліви-Клепацької, обидві під назвою «Європейська інтеграція». Значну увагу процесу долучення Польщі до Європейського Союзу приділено у працях Ю. Данілевського та М. Клоца, зокрема у виданні «Між Сходом і

Заходом: економічна позиція Польщі в Європі сьогодні і завтра». У мемуарах В. Бартошевського «290 днів міністра закордонних справ» та в дослідженні К. Скубішевського «Зовнішня політика і відновлення незалежності» простежується еволюція зовнішньополітичного курсу країни. Актуальні виклики й перспективи польського лідерства в ЄС розглянуто у публікації П. Бураса «Чи може Польща ще бути лідером ЄС?». Кожна з цих праць відображає різні аспекти інтеграції Польщі до Європейського простору та її подальшу роль у Союзі.

Ю. Камінська аналізує природу європеїзації Польщі у спеціалізованому дослідженні, акцентуючи на трансформаційних змінах у політичній і правовій системі країни. Показовим моментом стало перше головування Польщі в ЄС після його заснування, яке висвітлюється у праці Ю. Вука «Умови Ю. Вука: процес прийняття рішень, досягнення та невдачі», де охоплено основні етапи участі країни у формуванні політик Європейського Союзу.

Румунські вчені також зробили вагомий внесок у вивчення процесу інтеграції країни до ЄС. Т. Мелешкану підкреслює перехід Румунії з групи кандидатів до потенційних членів євроатлантичного альянсу. Проблематику соціально-економічних диспропорцій у Європі розглядає І. Хорія. Г. Дреган зосереджується на динаміці згуртованості ЄС, тоді як Н. Драгусін і Г. Кодря аналізують адаптацію Румунії до європейських норм. Значний внесок також зробили Заман Г. і Георгеску Г., які вивчали механізми асоціації Румунії з Європейським Союзом.

Статті у важливих енциклопедіях і книгах про процеси євроінтеграції є і інформативними, і важливими. Серед них видана за кордоном «Енциклопедія Європейського Союзу» (2020) тощо. Статті входять до редакцій Вікіпедії – української, польської та румунської [26].

Євроінтеграція є важливою темою в українській науці. Наукове дослідження процесу європейської інтеграції свідчить про те, наскільки цей процес усвідомлюється політиками, науковою спільнотою та широкою

громадськістю. Їх зростання відповідає крокам України на шляху євроінтеграції.

Можна назвати найвідоміші проєкти, вихід яких у різні роки мав суттєвий вплив на осмислення та практику європейської інтеграції, а підходи, узагальнення та висновки, що випливають з них, мають значний вплив і досі.

Цілісне дослідження політичних ідей, залучених до досліджуваної проблематики, оприлюднила О. Брусилівська («Політичні та системні трансформації у східноєвропейському регіоні протягом 1989-2004 рр.: аналіз політичної думки») [14]. Провівши порівняння підходів європейських, американських та українських вчених, І. Максименко («Об'єднана Європа в новому тисячолітті: аналіз наукових підходів») виділяє три великі групи вчених щодо європейської інтеграції – європейських песимістів, європейських оптимістів та європейських реалістів [8]. Європейський інтеграційний наратив політологічних досліджень в Україні досліджують В. Явір («Етнополітична інтеграція та дезінтеграція в сучасному світі: політико-правовий концепт») та В. Дудкевич («Євроінтеграційний дискурс політологічних досліджень в Україні»). Дослідженню історії успіхів Європи та проблем, пов'язаних із реалізацією євроінтеграційних процесів, присвячено увагу в колективній монографії одеських учених «Міжнародні відносини та державна політика в контексті глобальних змін: аналіз сучасної політичної філософії».

Розуміння європейської інтеграції як важливого національного інтересу в Україні всебічно досліджено вченими – як правознавцями, так і політологами – у книгах В. Антонова («Конституційно-правові основи національної безпеки України») [4] та О. Ковальнової («Стратегії європейської інтеграції: як реалізувати європейський вибір України»), В. Посельського («Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції»).

Суттєвим для розуміння цих питань є їх вивчення в контексті національної геополітики та геостратегії, цьому присвячено праці экс-міністра закордонних справ України А. Зленка («Дипломатія і політика: Україна в процесі динамічних геополітичних змін»), а також В. Огризка («За зовнішню

політику України: відстоювання глибинних національних інтересів»). Крім того, Д. Базів («Геополітична стратегія України») [8], О. Валецький та О. Гончар («Структура геополітичних інтересів України») [18], М. Дністрянський («Геополітичні доктрини та підходи») [34], Р. Симоненко («Про геополітичний фактор в історії України: зв'язок геополітики та історичний розвиток України»), С. Череватий «Розвиток ідеї європейської інтеграції та її значення для України» та ін.

Питання інтеграції України в ЄС, особливо в контексті анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі, детально аналізуються у колективній монографії «Інтеграційні перспективи України...» та аналітичному дослідженні М. Кармазіної, Т. Бевз, Н. Ротар і В. Нападистої. Автори фокусуються на реакції політичних сил та зарубіжних експертів, висвітлюючи як виклики, так і потенційні сценарії інтеграційного розвитку держави.

Українські дослідники, зокрема аналітики Ради національної безпеки і оборони України, Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, Центру Разумкова, Центру миру, конверсії та інших провідних наукових установ, здійснили глибокий і системний аналіз процесу поступового наближення України до Європейського Союзу. Їхні дослідження охоплюють широкий спектр питань — від нормативно-правових і політичних до економічних та інституційних аспектів євроінтеграційного курсу держави. Ці наукові напрацювання стали основою для створення низки фундаментальних монографій українських правознавців, які здійснили теоретичне осмислення ключових правових механізмів європейської інтеграції. Зокрема, у праці М. Баймуратова «Модифікації державного суверенітету європейської інтеграції в контексті відносин Європейського Союзу з державами-членами» [7] досліджується трансформація понять суверенітету в умовах інтеграційних процесів. К. Бережна у своїй монографії «Принципи організації та функціонування інститутів влади в Європейському Союзі та Україні: порівняльний матеріал. Правовий аналіз» [12] здійснила комплексне порівняння інституційних структур ЄС та України. В. Копійка у виданні

«Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу» висвітлив еволюцію інституційного розширення ЄС та його вплив на європейську політику.

Вагоме місце у вітчизняній науковій літературі займає також праця І. Яковичука «Правові основи членства в ЄС: Загальнотеоретичний аналіз», яка пропонує цілісне бачення правових передумов та зобов'язань, пов'язаних з інтеграцією до Європейського Союзу. Окрім того, автор опублікував низку монографій, присвячених розвитку двосторонніх відносин Україна–ЄС, а також механізмам функціонування європейського інтеграційного простору. Ці дослідження створюють міцну теоретико-правову основу для подальшої імплементації європейського права в національну правову систему України та поглиблюють розуміння складності та багатовекторності процесу європейської інтеграції.

Вагомий внесок у розуміння євроінтеграції зробили науковці КНУ, які опублікували працю «Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи», а також дослідники з ДНУ імені Олеся Гончара, які представили колективну монографію «ЄС у сучасній системі міжнародних відносин».

Колективна монографія «Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичні та прикладні аспекти» досліджує позицію та роль України в новому геополітичному просторі, а також очікування та істини європейської та євроатлантичної інтеграції української держави, а також акцентує увагу на зв'язках між Україною та іншими країнами регіону, зокрема в політичному плані.

Ще одним значним дослідженням стала колективна робота В. Литвина «Політична система для України: історичний досвід та сучасні виклики системі». Зокрема, це дослідження аналізує результати процесу державотворення, оскільки він дає можливість Україні досягти політичної незалежності. Одним із важливих аспектів цього дослідження є процес європейської інтеграції України, який автори охарактеризували як не саму ціль,

а радше як довготривалий поступ збільшення економічної, політичної та культурної участі країни в Європі за відповідної допомоги у вигляді трансформації політичної системи.

Політико-правові проблеми інтеграції детально викладено в монографії фахівців Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Крім того, І. Кресіна написала дві окремі книги про політико-правові аспекти євроатлантичної інтеграції в Україні: «Політико-правові аспекти євроатлантичної інтеграції України» та «Співдружність і різноманіття в євроатлантичних відносинах».

Аналітичні продукти Національного інституту стратегічних досліджень, зокрема колективна праця «Європейський проєкт і Україна», відіграють ключову роль у формуванні бачення євроінтеграційного шляху країни. Публікації фахівців НІСД охоплюють як концептуальні основи, так і практичні виклики інтеграції.

Наукові праці О. Александрова, опубліковані NISD, мають передусім аналітичний характер, зокрема щодо розвитку Спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Можливості в Україні» [2].

Європейська інтеграція стала темою дослідження в книгах і навчальних посібниках, створених українськими вченими. Серед найбільш визнаних: книги І. Артюмова «Проблеми та перспективи входження України до Європейського Союзу» [5] та «Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції» [6], книга В. Шамраєвої «Політика європейської інтеграції»; індивідуальні проєкти – навчально-методичні посібники науковців Волині («Європейська та євроатлантична інтеграція»), Івано-Франківська («Євроінтеграція»), Києва («Європейський Союз: заснування та етапи становлення»), Львова («Світова та європейська інтеграція: організаційні принципи») та Чернівців («Європейський Союз: вчора, сьогодні, завтра»). Серед останніх актуальних публікацій буде книга «Європейський Союз у міжнародних відносинах», яку у 2021 році видали науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича є провідним науковим осередком з вивчення процесів євроінтеграції. У 2010 році в ньому створено Науково-дослідний інститут європейських і регіональних досліджень під керівництвом професора А. Круглашова. Інститут аналізує інтеграційні процеси в контексті політичної, економічної та етнокультурної специфіки Центральної та Південно-Східної Європи. Виходячи з цього, мета – створити умови для реалізації поглибленого науково-аналітичного прогнозування регіонального розвитку. З 2014 року Інститут щорічно видає монографію «Регіоналізм та інтеграція».

Українські науковці прагнуть зрозуміти євроінтеграційний шлях різних держав-членів ЄС, зокрема Республіки Польщі та Румунії. Досвід і думки щодо можливого використання цього досвіду найчастіше зустрічаються в письмових роботах. Крім того, слід визначити тих, хто безпосередньо причетний до цієї проблеми. Як наслідок, міжнародно-правові аспекти вступу Республіки Польща до ЄС та її інкорпорації в європейську спільноту є предметом дослідження в Україні протягом останніх двох десятиліть. Окремі автори, як-от В. Копійка, у своїй роботі «Європейський Союз: історія та принципи функціонування», М. Басараб, С. Бочаров, В. Бусленко, Ю. Гаряча та В. Ложечкін присвячують дослідження досвіду Польщі в процесі інтеграції, акцентуючи на законодавчій адаптації, механізмах взаємодії з опозицією та історичних етапах вступу до ЄС. Зусилля дослідників у Львові включають порівняння розвитку місцевого самоврядування в Польщі та Україні після реалізації політики децентралізації. Н.Чорна присвятила кілька проєктів політиці Європейського Союзу щодо Центральної та Східної Європи, а також узагальненню досвіду транскордонного співробітництва в Україні за допомогою методів А. Романюк акцентує увагу на значенні євроінтеграційного шляху інших У статті «Порівняльний аналіз політичних систем Західної Європи: інституційний вимір» львівський науковець вважає, що цю інформацію необхідно брати з України, яка обрала європейський шлях інтеграції.

Досвід суміжних держав та потенціал об'єднання в українському суспільстві є, уроки шляху України до ЄС узагальнено у публікаціях Фонду «Демократичні ініціативи» І. Кучеріва.

Центр «Нова Європа» опублікував статтю «Як Україну бачать члени ЄС? Справи з Німеччини, Франції, Італії та Польщі», джерела яких є вирішальними для розуміння потенціалу України стати членом ЄС. Подібні дослідження причин підтримки України Польщею проводили у 2015 році фахівці Українського незалежного центру політичних досліджень. Процедуру імплементації Угоди між Україною та ЄС вивчали експерти Міжнародного фонду «Відродження», а також К. Зарембо (Інститут світової політики). Серед останніх розслідувань «Інтеграція в ЄС: стан, особливості та виклики» 2021 року Центру Разумкова.

Особливості рефлексії в працях дослідників щодо ролі Республіки Польща в інтеграції України до ЄС зумовили дослідження В. Дудкевича та причин втручання офіційної Варшави у справи України та ЄС в роботі Н. Чорної.

Темою деяких наукових досліджень, які проводяться вченими в Україні, є дослідження того, як функціонує держава в Румунії після демократичної революції, зокрема радикальні соціальні зміни, пов'язані зі вступом країни до НАТО та Європейського Союзу. Зокрема, у дисертації О. Онищук було розглянуто специфіку суспільно-політичної трансформації Румунії в контексті європейської інтеграції. У рамках створених теоретико-методологічних основ транзитології автор досліджував розвиток демократії в Румунії та трансформацію її первинних соціально-політичних інститутів. Зокрема, підкреслюється вплив процесів подвійної трансформації (від авторитаризму до демократії та від планової до ринкової економіки), а також доведено подвійний характер соціально-політичної трансформації цієї балканської країни: з одного боку, державна влада мала значний вплив на реформування соціальних інститутів, а з іншого боку, трансформаційні зміни були лише частковими та

часто не мали значного ступеня значущості, що суттєво перешкоджає повній інтеграції країни в європейські структури.

Зважаючи на те, що у 2007 р. разом із Болгарією до ЄС була прийнята Румунія, досліджують правові та політичні засади членства Румунії в ЄС у працях Л. Мельничука.

Дисертація І. Шимона під назвою «Правова система Румунії: теоретичні та історико-правові аспекти» містить декілька досліджень, які зосереджені на теоретичних та історико-правових аспектах розвитку системи у зв'язку з її членством в ЄС. Висновок автора про те, що «важливість вивчення досвіду правових реформ у Румунії також очевидна з початкових умов країни на початку 90-х років, ступеня демократичних традицій та рівня ресурсної прихильності до реформ, на відміну від країн Центральної Європи, вона демонструє схожість з Україною». Особливості розвитку зовнішньої політики посткомуністичної Румунії детально розглядає у своїй статті О. Златін.

І. Бутирська у своїй публікації зазначає, що ключовим елементом адаптації Румунії до членства в ЄС є трансформація політичної й економічної сфер та зміна суспільної свідомості. Авторка підкреслює глибокі відмінності між сучасною Румунією і тією, що у 1989 році переживала масові антикомуністичні протести. Румунія намагалася наслідувати «європейськість» як довгостроковий проєкт, спрямований на розвиток, але через 10 років після вступу до ЄС вона не переконала своїх партнерів, що вона гідна довіри увійти до Шенгенської зони та зберегти зовнішні кордони ЄС.

У сучасному українському науковому дискурсі питання правової та державної трансформації Румунії розглядаються переважно через призму актуальних завдань української євроінтеграції. Аналіз досвіду Румунії, а також її сусідніх країн, зокрема Молдови, стає основою для розробки ефективних механізмів поступової адаптації України до вимог Європейського Союзу.

Суттєвий внесок у розвиток цього напрямку зробили чернівецькі науковці, які підготували колективну монографію «Україна–Румунія–Молдова: Історико-політичні та культурні складові відносин у контексті сучасних європейських

процесів». Цей збірник став результатом міждисциплінарного аналізу регіональної взаємодії та інтеграційних викликів у трикутнику Україна–Румунія–Молдова.

Підвищений науковий інтерес до європейського досвіду інтеграції з боку дослідників із Центральної та Східної Європи також відображається в активному обговоренні зазначеної тематики під час міжнародних конференцій і дискусій. Наприклад, 29 квітня 2021 року Інститут політичних досліджень Польської академії наук у співпраці з редакцією журналу «Studia Polityczne» провів онлайн-дискусію на тему «Шлях до Європи: польський та український досвід». У заході взяли участь близько 30 дослідників, які обговорили здобутки, виклики та перспективи європейської інтеграції обох країн.

Останні роки відзначаються зростанням публікацій дослідників із країн регіону в авторитетних західних наукових виданнях. Якщо на початку 1990-х років подібні публікації були поодинокими, то сьогодні участь науковців у транснаціональних проєктах і фахових журналах значно активізувалась. Одночасно з цим розширюється масштаб міждержавних порівняльних досліджень, які аналізують інтеграційні процеси у регіональному вимірі.

Однак попри позитивну динаміку, наукові праці з питань європейської інтеграції, написані дослідниками з країн Центрально-Східної Європи, усе ще характеризуються недостатньою представленістю в глобальному академічному просторі та помірними темпами зростання у кількісному вимірі.

Таким чином, можна стверджувати, що проблематика міжнародно-правових аспектів європейської інтеграції з початку 1990-х років стала сталим елементом досліджень у сфері політичних та юридичних наук. За цей час було опубліковано низку узагальнюючих праць, спеціалізованих досліджень і аналітичних оглядів, присвячених окремим аспектам євроінтеграційних процесів та досвіду держав-членів ЄС — насамперед Республіки Польща та Румунії. В Україні також активно тривають дослідження в цьому напрямі: опубліковано численні наукові статті, монографії, захищено дисертації, реалізовано ряд наукових і прикладних проєктів. Отримання Україною статусу

країни-кандидата на вступ до ЄС створює передумови для нового етапу наукового осмислення та практичної актуалізації тематики євроінтеграції.

РОЗДІЛ 2

ПОЛЬЩА ТА РУМУНІЯ В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Європейський інтеграційний курс Польщі: особливості трансформаційного розвитку

Перед падінням СРСР і світової системи соціалізму, а також відновленням різноманітності в 1988 році демократичні зміни вперше почалися в Польщі. Виразом демократії було бажання польської держави та її громадян так званого «повернення до Європи», ми вважаємо за доцільне представити весь процес інтеграції графічно у вигляді рисунка 2.1.

Рис. 2.1 Графічне відображення євроінтеграційного курсу Польщі

Джерело: сформовано автором

У результаті 16 вересня 1988 року Польща та Європейське співтовариство започаткували офіційні відносини, які тривали більше року, 19 вересня 1989 року у місті Варшава було укладено угоду про економічну та торговельну співпрацю. Його підписанню передували перші прямі переговори між ЄС і Польщею, які розпочалися 25 липня 1989 року. Спочатку у центрі уваги було асоційоване членство, участь країни в організації колективної безпеки та митний союз. Відтоді Польща є частиною Варшавського договору та є частиною Ради економічної взаємодопомоги, пропозиції з боку Польщі не були прийняті, але вони все ще є предметом подальшого обговорення.

Політичні зміни після виборів 1989 року та створення Третьої польської республіки сприяли початку переговорів щодо асоціації Польщі з Європейськими Співтовариствами. Переговори між двома сторонами офіційно розпочалися 22 грудня 1990 року і тривали майже рік. Лише 16 грудня 1991 року було офіційно затверджено «Угоду про асоційоване членство» між Польщею та ЄС, ця угода набула чинності 11 лютого 1994 року або. Після набрання чинності Договором про Європейський Союз у березні 1994 року тримісячний пільговий період було продовжено до дванадцяти місяців. Зокрема, угода передбачала, що протягом наступних десяти років уряд Польщі та науковці реалізовуватимуть «Програму дій», яка була створена зусиллями як урядовців, так і науковців за участю експертів з окремих європейських держав та її інституцій як учасників. Створення та впровадження цієї програми було важливим через вимоги інституцій ЄС. 21-23 червня 1993 року Європейська Рада в Копенгагені визнала право кожної країни Європи визнавати положення статті 6, пункту 1 Договору про створення Європейського Союзу. Кожна країна в Європі, яка виконує вимоги статті 6, пункту 3 Договору, має право приєднатися до ЄС. Під час того ж засідання Європейська Рада визнала, що країни з Центральної та Східної Європи стануть членами ЄС, якщо вони відповідатимуть економічним і політичним критеріям прийнятності:

«асоційовані країни з Центральної та Східної Європи можуть стати членами Європейського Союзу, якщо вони цього захочуть».

Копенгагенські критерії передбачають три ключові вимоги:

1. Політична стабільність — наявність дієвих інститутів, що забезпечують демократичну систему, верховенство права, захист прав людини і меншин.

2. Економічна готовність — функціонування ринкової економіки, здатної витримати конкурентний тиск та ринкові умови всередині ЄС.

3. Інституційна спроможність — можливість виконувати всі зобов'язання, які випливають із членства в ЄС, включно з політичним, економічним і валютним союзом.

5 квітня 1994 року Прем'єр-міністр Республіки Польща Вальдемар Павлак написав Теодоросу Пангалосу, міністру закордонних справ Греції та нинішньому президенту Ради Європейського Союзу, лист, у якому просив Польщу стати частиною ЄС.

Новий поштовх еволюції європейської інтеграції дало виконання вимог нового міжнародно-правового документа під назвою «Біла книга». Підготовка асоційованих членів Центральної та Східної Європи до внутрішнього ринку Європейського Союзу («прийнятий ЄС у травні 1995 року»). Документ містив досить вичерпний перелік необхідних змін до законодавства країн-претендентів для вступу до ЄС. Однак ці положення викликали скарги в країнах-кандидатах, оскільки значно ускладнили процес доступу. Одним із пояснень цього вважається, що ці жорсткі правила пов'язані з бажанням лідерів ЄС відстрочити початок нової хвилі розширення ЄС через свої особисті внутрішні проблеми.

Щоб прискорити вступ країни до ЄС, поляки організували підтримку впливових законодавців США, Великої Британії, ФРН та Французької Республіки. Зокрема, канцлер Німеччини Г. Коль і президент Франції Ж. Ширак відстоювали ідею якнайшвидшого вступу Польщі до ЄС, визнаючи при цьому необхідність попереднього членства в НАТО.

Своє бажання стати частиною ЄС керівництво Польщі продемонструвало також тим, що в швидкі терміни (з квітня по липень 1996 р., протягом трьох місяців) було надано відповіді на запитання 160-сторінкової анкети ЄС про сучасний стан справ у країні. Важливо зазначити, що 8 квітня 2022 року українське керівництво також отримало подібну анкету від президента ЄК Урсули фон дер Ляєн. Задokumentовано, що 18 квітня Україна передала до Представництва ЄС в Україні першу частину цієї анкети, 9 травня – другу. Це швидке рішення дозволило Україні стати кандидатом на членство в ЄС у червні 2022 року.

Протягом 1997-2000 рр. Республіка Польща виділила значні ресурси для виконання вимог ЄС щодо реформування національного законодавства, ці зусилля контролювалися структурами ЄС. Таким чином, більшість запланованих законодавчих змін було здійснено, хоча до кінця цього етапу залишалось ще багато невирішених питань у різних сферах життя польського населення.

Багато років самовідданої дипломатії та структурних змін, у тому числі у сфері оборони, призвели до приєднання Республіки Польщі до Північноатлантичного альянсу 12 березня 1999 року. Членство в НАТО підвищило ступінь довіри до інших держав Польщі, оскільки частина Альянсу гарантує безпеку інвестицій. Послідовне використання влади з іншими країнами дозволяє Збройним силам Польщі бути повністю функціональними та відповідати стандартам НАТО. Крім того, Польща є однією з небагатьох країн НАТО, які витрачають на оборону понад 2% свого ВВП.

Ми погоджуємося з теорією Я. Юрчишина про те, що перші кроки дискусії щодо приведення законів у відповідність до норм ЄС були важкими. Усе через переважно аграрний характер економіки Польщі, що, безумовно, має відношення до наших реалій. Цікаво, що і країна-кандидат, і інституції ЄС мали вирішити це питання; Польща намагалася реформувати свою економіку, а ЄС

поступово інтегрував сільськогосподарський сектор Польщі у свою більшу систему, щоб мінімізувати негативні наслідки цих процесів.

Крім того, протягом десятиліття суперечки навколо членства Республіки Польща в ЄС були предметом дебатів на численних зустрічах і самітах між ЄК та іншими інституціями ЄС. Таким чином, було зроблено висновок про її готовність стати частиною Європейського співтовариства, про що було офіційно оголошено 31 грудня 2002 року.

Важливим моментом був той факт, що під час загальнонаціонального голосування щодо членства Польщі в Європейському Союзі та Афіньського договору, так зване голосування щодо членства в ЄС, яке відбулося 7 і 8 червня 2003 року, мало важливе значення. На офіційному сайті Центральної виборчої комісії Республіки Польщі задокументовано, що за приєднання до Європейського Союзу проголосували 13 514 872 (77,45%) громадян країни. 3 935 655 (22,55%) учасників референдуму брали участь в опозиції.

У результаті шлях Республіки Польщі до ЄС тривав понад 11 років (січень 1993 – травень 2004). Цей досвід варто враховувати сьогодні в Україні, яка стала державою-кандидатом і зробила рішучий крок до повноправного членства в ЄС. Однак ця процедура є повільною та заплутаною, вона потребує вирішення багатьох питань, які раніше також було зроблено в Республіці Польщі. Спочатку потрібно докласти багато зусиль для того, щоб українське законодавство відповідало законам ЄС (так званий процес *acquis communautaire*), на що полякам знадобилося понад чотири роки. Щодо цього аспекту існують інші проблеми.

Вступ до ЄС призвів до посилення децентралізації влади в Республіці Польщі. Іншим чинником, який сприяв реформам, був тиск на ЄС у зв'язку з результатами Люксембурзької Європейської Ради в грудні 1997 року, яка в рамках європейської інтеграції вимагала від Польщі та інших країн відповідних адміністративно-територіальних структур для участі у Структурному фонді та

Фонді згуртованості й реалізації стратегій регіонального розвитку та політики ЄС.

Зміна системи місцевого самоврядування в Республіці Польщі була додатково підкріплена активною євроінтеграційною політикою країни, особливо поширеною на початку XXI століття, насамперед до 2004 р., – тому вони готувалися до нових викликів у сфері багаторівневого державного та європейського керівництва, освоєння європейських фондів, участі в європейських програмах і навіть ухвалення рішень з європейських питань, усе це було покликане просувати практику жорсткого розподілу праці між державними та місцевими чиновниками.

У день і після вступу Польщі до ЄС у 2004 році механізми місцевої демократії та місцевих фінансів були доповнені потужним правовим інструментом, який надає владу громадянам регіону над управлінням регіоном. Цей інструмент має відносно чіткий розподіл повноважень між національною та місцевою владою. Загалом ці зміни модернізували та посилили державну структуру, розвинули більш ефективне управління, підвищили ступінь демократичного контролю над владою та наблизили її до громадян у формі участі та процедури, що було особливо очевидним у порівнянні з іншими країнами Центральної та Східної Європи під час їх європейської інтеграції. Крім того, вони підвищили рівень демократії в цих країнах.

У зв'язках між Республікою Польща та ЄС в останнє десятиліття виникла особлива напруга через різні визначення поняття європейських цінностей. Європейська комісія виступає за ліберальні принципи у своїх політичних документах і прагне забезпечити дотримання цих принципів усіма державами-членами ЄС. Крім того, як прямиий результат правління правих політичних сил у Республіці Польща в другій половині 2010-х років, увага була зосереджена на збереженні традиційних сімейних цінностей. Ця політика все більше суперечить політиці Європейської Комісії щодо просування ліберальної думки.

Майже повна заборона абортів у Польщі у 2020 році також викликала різну реакцію в європейському суспільстві. Єврокомісія все ще жорсткіше ставиться до політики поляків щодо ЛГБТ-спільноти, деякі регіони Польщі є анти-ЛГБТ. Європейська комісія вважає Польщу однією з найбільш гомофобних країн ЄС, про це свідчить той факт, що гомофобність була поширена під час президентських виборів у Польщі 2020 року, включно з фіналістом виборів Анджеєм Дудою. У зв'язку з цим Єврокомісія вимагає від уряду Польщі утриматися від ущемлення прав тієї частини населення, яка вважає свою сексуальну орієнтацію нетрадиційною.

З іншого боку, політичні діячі Польщі стверджують, що офіційного переслідування представників ЛГБТ-спільноти немає, але поляки виступають проти поширення гомосексуалізму серед молоді та виступають за захист прав тих, хто підтримує традиційні сімейні цінності. Подібні проблеми є і в Україні.

Незважаючи на деякі суперечливі заяви деяких поляків останніх років, більшість громадян Республіки Польща мають бажання зберегти своє членство в ЄС, про що свідчать дані соціологічних опитувань, вони регулярно отримують великі суми коштів із ЄС. Крім того, членство в ЄС дозволяє полякам жити і працювати в більш заможних країнах Європи.

Розмах цієї міграції демонструє приклад Великої Британії. Після вступу Польщі до ЄС у 2004 році кількість поляків у діаспорі Великобританії зросла більш ніж на 100%, майже до 900 000. Це була друга за величиною кількість мігрантів після громадян Індії. Загальна кількість іммігрантів з країн «Нової Європи», або загальна кількість мігрантів країн Центральної та Східної Європи, які були прийняті до ЄС у 2004 та 2007 роках, у Великобританії становлять 1,4 мільйона осіб. У англійців існує стійкий негативний прототип репутації польського сантехніка, який є корінним поляком і готовий працювати та жити у Великій Британії за низьку зарплату, адже їхня повсякденна культура і політика значно відрізняються від традиційної британської.

У 2018 році Європейський парламент ініціював провадження проти Республіки Польща та Республіки Угорщина за статтею 7 Договору про Європейський Союз, яка стосується порушення прав людини та верховенства права державою-членом ЄС. Обидві країни ймовірно порушили права людини, зокрема щодо ЛГБТ-спільноти, обмеження свободи преси та йшлося про інші демократичні свободи.

Єврокомісія виступила за можливість припинення фінансування Польщі через порушення прав ЛГБТ-спільноти в цих державах. Обидві країни були стурбовані потенційною втратою своїх прав голосу в Раді ЄС, однак це не означає, що вони будуть позбавлені членства в Європейському Союзі, оскільки стаття 7 Договору про Європейський Союз говорить, що країни, до яких застосовано зміст цього договору, то вони залишатимуться членами Європейського Союзу, навіть за умови застосування до них певних санкцій. Республіка Польща, як і країни Балтії, стурбовані схильністю російського уряду до агресії, тому проводять політику, спрямовану насамперед на стримування російського впливу в їхніх державах, а також прагнуть зміцнити американський контингент на своїй території та спиратися на США й НАТО для протидії агресивній поведінці Російської Федерації.

2.2. Досвід Румунії в реалізації міжнародно-правових засад євроінтеграції: досягнення та виклики

Щоб зрозуміти специфіку шляху Румунії до ЄС, ми спочатку детально обговоримо ключові моменти її історичного минулого, це буде здійснено за допомогою енциклопедичних матеріалів.

На відміну від України та Польщі, сучасна Румунія протягом історії опинилася під управлінням різних імперій: Дакії, Риму, Османської, Російської, Австрійської та Австро-Угорської. Цей історичний досвід впливає на її культурні та правові засади. Документально підтверджено, що появу Румунії як країни очолив Александру Йоан Куза лише в 1859 році в результаті унії між

Молдовою та Валахією, крім того, вона зберегла свою автономію в Османській імперії. Через 19 років вона була визнана суверенною державою.

Після Першої світової війни Трансільванія, Буковина та Бессарабія були включені до складу Румунії, що призвело до створення Великої Румунії або Міжвоєнної Румунії, яка мала найбільше розширення території в румунській історії (295 641 км²). Під час Другої світової війни (1940 р.) Велика Румунія віддала свої території Угорщині (на північному сході Трансільванії), Болгарії (в регіоні Чотирикутника) та Радянському Союзу (у Бессарабії, Герца та Північній Буковині). Після повалення режиму Антонеску 23 серпня 1944 року Румунія вийшла з альянсу Осі, вирішивши стати на бік Антанти (Велика Британія, США, Франція та Радянський Союз). Паризький мирний договір, підписаний 10 лютого 1947 року, передав північну частину Трансільванії Румунії, території колишньої Великої Румунії.

Важливо відзначити, що Румунія була першою країною в соціалістичному регіоні Центральної та Східної Європи, яка стала партнером Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Етапними стали домовленості про скорочення торговельних процедур 1974 р., угода про скорочення виробництва промислової продукції 1980 р. Того року було досягнуто комплексної угоди про взаємовідносини з ЄЕС.

Після повалення комуністичного режиму в Румунії (1989) і розпаду Радянського Союзу (1991) уряд ініціював кілька економічних і політичних змін. Одночасно з розвитком внутрішніх правових реформ Румунія присвятила свою політику зміцненню зв'язків із Заходом, зокрема Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом. Для Румунії повне членство в ЄС було першочерговою політичною та економічною метою після падіння режиму диктатора Н. Чаушеску.

У своїй статті О. Златін обговорює спільні риси формування зовнішньої політики посткомуністичної Румунії, зосереджується на концептуальних підходах, які переважають у румунській політичній сфері щодо визначення

зовнішньополітичних пріоритетів країни: «Йдеться про встановлення прямих відносин, прагнення до регіональних і субрегіональних альянсів та пошук вирішення розриву в безпеці, а також ініціювання процесів євроатлантичної та європейської інтеграції Румунії». Уривки з промови Ради Фронту Національного Порятунку до держави від 22 грудня 1989 р. дослідник згадав у пункті 9 цього документу зазначено, що «вся зовнішня політика країни повинна сприяти розвитку гармонійних відносин з нашими країнами, дружельності та миру у світі, що є невід'ємною частиною процесу побудови об'єднаної Європи, спільного дому для всіх народів континенту. Ми будемо шанувати міжнародні обов'язки країни, передусім пов'язані з Варшавським договором». Щоб зрозуміти зародження європейської інтеграції та поступу євроатлантики, скористаємося авторитетним поясненням О. Златіна в його статті «Особливості формування зовнішньої політики посткомуністичної Румунії», що «ідеології щодо позиції Румунії в Європі були висловлені під час насильницьких подій 1989-90 рр. Подібні заяви були зроблені після виборів 1992 р. і були закріплені в Снаговській декларації 1995 року, яка була підтримана всіма політичними партіями та інтелектуальними класами, й послужила основою для розробки плану досягнення цієї мети, та стала результатом зміни зовнішньополітичних цілей країни, викликаних підтримкою більшістю населення, фундаментальних змін в Європі та небезпеки потрапляння в сіру зону архітектури європейської безпеки».

Відносини між Румунією та ЄС були офіційно оформлені ще в 1990 році, а в 1991 році було укладено «Угоду про Торгівлю та Співпрацю». Одним із основних документів щодо відносин між Румунією та ЄС була «Угода про асоціацію» (підписана 1 лютого 1993 року та набула чинності 5 лютого 1995 після того, як його схвалили всі країни-члени ЄС і законодавча влада Румунії).

Наприкінці 1994 року О. Онищук документував політико-правові аспекти членства Румунії в Європейському Союзі. Він описав важливість так званої «стратегії перед вступом», застосованої Радою ЄС наприкінці 1994 року. Ця

стратегія передбачала реалізацію трьох основних компонентів: програми фінансової допомоги PHARE, яка надавала допомогу для економічної реконструкції; структурована дискусія, яка дозволить членам ЄС і потенційним кандидатам обговорити питання, які становлять спільний інтерес.

Процедури європейської інтеграції вплинули на розвиток національного консенсусу в Румунії щодо першочергових європейських проблем. Це почалося зі Стратегії підготовки асоційованих держав Центральної та Східної Європи до вступу в ЄС, яку розробили експерти Європейської комісії (ЄК) і схвалили члени Ради Європи в Ессені 10 грудня 1994 року. На національному рівні відповіддю на Стратегію ЄС стало прийняття Декларації в Снагові 21 червня 1995 року. Це була перша офіційна спроба об'єднати політичні сили Румунії навколо концепції інтеграції (17, с. 138).

Хронологія наступних дій детально задокументована в різних джерелах, тому ми обговоримо лише важливі етапи:

- 22 червня 1995 року Румунія подала заявку на членство в ЄС;
- у липні 1997 року Європейська комісія (ЄК) оприлюднила «Висновок щодо заявки Румунії на членство в Європейському Союзі»;
- у 1998 році ЄК отримала «Періодичну доповідь про прогрес Румунії на шляху вступу», після чого запропонувала розпочати переговори про членство країни в ЄС. Проте від Румунії вимагали зайнятися питаннями «поліпшення становища дітей і підготовки довгострокової економічної стратегії» [26].

У грудні 1999 року на засіданні Ради ЄС, яке відбулося в рамках Гельсінського саміту ЄС, було прийнято рішення розпочати процес переговорів щодо вступу Румунії до ЄС разом із Мальтою, Словаччиною, Литвою та Болгарією. Переговори почалися 15 лютого 2000 р. Дослідник подій О.Онищук зазначає, що в ході переговорного процесу було кілька законних претензій до Румунії, зокрема щодо невідповідності всім критеріям для вступу, зокрема

щодо боротьби з корупцією, завершення судової реформи, охорони кордону, виробництва в країні якісних продуктів харчування тощо.

Подальші випадки детально розглядає І. Шимон. Запропонована поправка до Конституції Румунії, яку обидві палати румунського парламенту визнали 18 вересня 2003 року, була розглянута Конституційним судом Румунії відповідно до процедури, зазначеної в національному законодавстві. 30 вересня 2003 року вищий орган конституційної юрисдикції країни опублікував рішення щодо конституційності прийнятого парламентом закону про внесення змін до Конституції. 18-19 жовтня 2003 року в Румунії відбувся національний референдум, який підтримав це рішення.

Під час цього дослідження І. Шимон стверджує, що конституційна поправка 2003 року є унікальною через її системний та інструментальний характер, що сприяло вирішенню питань як щодо вступу до ЄС, так і зміцнення національного правопорядку в цілому. Цей аспект реформи є особливо значущим у контексті інших потенційних членів ЄС (створення механізму передачі влади третій стороні, корекція форми правління тощо). Його процедура відображає вимоги законності (конституційності) і вимоги легітимності в демократичній державі.

Внесення значних змін і доповнень до Конституції 1991 року вирішило кілька проблем для румунського уряду, насамперед перетворення конституційної системи країни у відповідність до вимог європейської інтеграції (правила, які визначають процедуру вступу Румунії до ЄС і спосіб застосування законодавства ЄС в країні). Було розглянуто вдосконалення норм Конституції Румунії, які заохочують права людини, а також реформа форми правління в Румунії.

Проте не так просто було, адже Румунія мала «здобути необхідні зміни до кінця 2004 р. та інтегрувати їх до 2007 р., адже якщо Румунія не вирішить два структурних питання: викорінення корупції та впровадження реформ, то її заявку на вступ до ЄС не буде схвалено», – йдеться в доповіді для ЄК,

підготовленій наприкінці 2003 р. Е. Ніколсоном. Доповідь містила пропозиції уряду Румунії щодо боротьби з корупцією, сприяння незалежності судової системи, свободи ЗМІ та усунення насильства з боку поліції. Європейський парламент просить, щоб Комісія провела комплексний аналіз і постійний моніторинг питань, про які йдеться у звіті, і щоб Комісія звітувала перед парламентом.

Комісію просять розробити більш амбітний план для ефективнішого моніторингу та ефективнішого впровадження частини європейського законодавства в Румунії щодо правосуддя та внутрішніх справ. У поправці 19 доповіді зазначено, що ця частина законодавства має відношення до Комісії та повинна застосовуватися більш ефективно. Однак переговори не були призупинені, і на саміті ЄС у Брюсселі 18 червня 2004 року Румунії було надано гарантії, що вона стане частиною ЄС 1 січня 2007 року. Ця дата була запропонована на саміті в Салоніках у 2003 році, і У жовтні 2004 року, заслухавши новий звіт, ЄС остаточно затвердив дату вступу Румунії та Болгарії. Переговори були остаточно вирішені на саміті ЄС 17 грудня 2004 року, а 25 квітня 2005 року Румунія та Болгарія підписали Договір про приєднання, який набув чинності 1 січня 2007 р. Однак цей Договір також містив і захисні положення для Угоди. У цих пунктах говорилося, що у разі серйозних порушень угоду буде призупинено на рік, до 1 січня 2008 р. Цьому передувало постійне дослідження ЄС того, як Румунія виконує Копенгагенські критерії та змінює національний правовий кодекс, який є одним із інструментів, що використовуються установами ЄС для регулювання ступеня імплементації стандартів ЄС у національне законодавство та практику. Ці звіти мали структуру, яка описувала соціальні зміни в країні-кандидаті з точки зору «Копенгагенських критеріїв», а також з точки зору трьох десятків різних секторів, які описували готовність Румунії та Болгарії стати членом ЄС.

Показовим для такого підходу стало завершення зустрічі в Раді Бухарест-Європейський Союз, яка відбулася 20 березня 2006 року в Брюсселі.

У свою чергу, парламенти 10 держав-членів ЄС затримали офіційне затвердження Договору про приєднання Румунії та Болгарії до Європейського Союзу в очікуванні звіту ЄК у травні 2006 року щодо стану підготовки Румунії до членства в ЄС. Процедура офіційного визнання Договору про вступ Румунії до ЄС законодавчими органами держав-членів була відносно повільною. Дослідник О. Онищук розповідає про процес ратифікації: « станом на березень 2006 р. лише 15 із 27 держав-членів ЄС брали участь у процесі ратифікації Договору про вступ Румунії до ЄС: Словаччина, Угорщина, Словенія, Кіпр, Греція, Естонія, Чехія, Іспанія, Італія, Мальта, Латвія, Нідерланди, Велика Британія, Португалія та Литва. Крім того, парламенти таких потужних і впливових держав ЄС, як Франція, Німеччина, Данія та Ірландія, не відразу були зацікавлені у включенні цього питання до свого порядку денного».

Важливим аспектом, поряд з діями влади, який сприяв набуттю урядом Румунії повноправного членства в ЄС, була підтримка широкої громадськості. Ми можемо використати дані так званого «Євробарометра», так називається міжнародний проєкт, який публікує регулярні опитування громадської думки під егідою Єврокомісії. У результаті дослідження «Євробарометра», проведеного восени 2005 року, повідомило про те, що довіра румунів до ЄС була найвищою, ніж будь-якої іншої країни світу: 64% проти 62% у Португалії та Греції відповідно [26].

Румунія приєдналася до ЄС разом із Болгарією в рамках шостого етапу розширення ЄС. У результаті статус Румунії як європейської країни поступово просувався шляхом підписання Договору про вступ до ЄС, обговорення Договору про вступ до Співтовариства та його укладення.

Загалом, необхідно відзначити, що Румунія пройшла складний шлях до інтеграції з Європейським Союзом, який характеризується як успіхами, так і проблемами (рис. 2.1).

У результаті політична система Румунії була перетворена у відповідність до законодавчих норм ЄС. Вона замінила понад 70% створеного ним законодавства, щоб бути ближче до законодавства ЄС.

Румунія – країна, яка межує з країнами ЄС – Болгарією на півдні, Угорщиною на північному заході, Україною на півночі та Республікою Молдова на сході, крім того, вона має кордони з Сербією на південному заході.

Я. Юрчишин нещодавно досліджував маршрути європейських держав, коли вони прагнули стати членами ЄС, він відповів на це питання, на нашу думку, суттєвою відповіддю на проблему: «Як досвід сусідньої держави може бути корисним для нас? Історична Румунія, як і нинішня Україна, на жаль, мають високий рівень корупції. Це продемонстрували також, зокрема, і Данія, Швеція та Нідерланди. Проте приклад членства Румунії в ЄС є найточнішим, коли можна найлегше оцінити позитивні сторони цього починання: важкі умови з боку європейської сім'ї пішли на користь Бухаресту, часто описувані як такі, що були у формі ультиматумів, вони заохочували державу брати участь у реформуванні своєї країни, що призвело до чудового результату».

Рис, 2.1 Графічне відображення наслідків євроінтеграції Румунії до Європейського Союзу

Джерело: сформовано автором

Зміна правової системи Румунії була значною. Право ЄС, а також інші міжнародні угоди, рішення та прецедентне право Європейського суду з прав людини також вважаються повноправними джерелами права в Румунії.

Присутність Румунії в ЄС через її стратегічне значення в геополітиці матиме значний вплив на майбутнє ЄС, спосіб взаємодії ЄС з іншими країнами Близького Сходу та Азії та створення стабільного регіону в Чорному морі.

Сучасні політичні лідери Румунії активно підтримують розвиток відносин із європейськими країнами, зокрема у напрямі інтеграції країн Східної Європи та Кавказу — Молдови, України та Грузії. Вони вважають, що орієнтовно за десять років усі ці держави можуть стати членами ЄС і НАТО.

У 2005 році Румунія і США уклали угоду, яка дозволила розміщення американських військових баз на її території.

Румунія відкрито виступає за підтримку Туреччини та Хорватії в їх прагненні стати членами Європейського Союзу. (Економічні відносини між Туреччиною та Румунією є особливими). Відносини між Румунією та Угорщиною завжди характеризувались високим ступенем залежності, і Угорщина допомагала Румунії в її зусиллях стати частиною ЄС. До правлячої коаліції входять представники угорської меншини в Румунії.

Останнім часом Румунія стала популярним напрямком для туристів з країн ЄС — понад 60 % іноземних відвідувачів. Країна конкурує з Болгарією, Грецією, Італією та Іспанією, насамперед через курорти на Чорноморському узбережжі: Мангалія, Сатурн, Венера, Нептун, Олімп і Мамає, що формують так звану румунську рив'єру.

У результаті шлях країни до ЄС не був простим і довгим, владі доводилося вирішувати численні складні питання загальносистемного значення. Першим із яких було викорінення корупції та ефективне впровадження запропонованих ЄС реформ, а також захист прав дітей і боротьба з дискримінацією ромської етнічної групи.

Після десятирічного періоду економічної нестабільності Румунія запровадила загальні реформи, включаючи введення єдиної податкової ставки у 2005 році. Країна приєдналася до НАТО 29 березня 2004 року і стала членом Європейського Союзу 1 січня 2007 року.

У результаті ЄС виріс до 27 країн під час п'ятої етапу розширення.

Крім того, членство країни в ЄС вимагає значної відданості уряду та населення реформам та економічному розвитку. Документально підтверджено, що Румунія разом із Грецією та Болгарією входить до трійки найбідніших країн Європейського Союзу.

Проблемним залишається питання біженців. Дублінський регламент делегує основну частину відповідальності за біженців країні, яка була першою в ЄС, яку перетнули ті, хто шукає притулку. Спроби її реформування не увінчалися успіхом. Румунія, яка головувала в Раді ЄС у першій половині 2019 року, взагалі відмовилася включити обговорення реформи Дублінського регламенту в порядок денний свого головування, румунське керівництво вважало, що це обговорення матиме негативний ефект. Натомість Румунія підтримувала і продовжує підтримувати вимушених переселенців з України, про це йтиметься детальніше.

Отже, як зазначає І. Бутирська, членство Румунії в ЄС не вважається формальним актом, а натомість має на меті бути частиною процесу інтеграції, що має як позитивні, так і негативні наслідки на інституційному, політичному, соціальному та економічному рівнях. З політичної та інституційної точки зору, це позитивні наслідки вступу, які проявляються у збільшенні спроможності адміністративної системи, реформі судової системи, боротьбі з корупцією, динаміці політичного життя та розвитку партійної системи в Румунії, а також у посиленні контролю й моніторингу зовнішніх кордонів ЄС. Крім того, це було метою створення Системи контролю та обстеження зовнішніх кордонів ЄС та Румунії.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Європейський вибір України як стратегічний пріоритет зовнішньої політики

Національний порядок денний України відображає фундаментальні цілі та прагнення українського народу, його уподобання в різних ситуаціях, а також цивілізований шлях досягнення цих цілей. Європейська інтеграція визначена законодавством України як питання першочергового національного значення для держави. На шляху до його впровадження, який має довгу історію безперервності, було зроблено багато, наприкінці якого Україна була визначена державою-кандидатом, однак для повноцінного вступу до Європейського Союзу необхідно здійснити низку значущих реформ системного характеру.

Національний інтерес є причиною (мотивом) дій держави, спрямованих на збереження, розвиток і створення базової основи для держави, важливої для розробки стратегії і тактики на міжнародній арені та у внутрішній політиці.

Національний інтерес — від латинських *interesse* («мати значення») і *natio* («народ») — означає: систему пріоритетів державної політики, що відображає потреби народу. Сукупність ідеально усвідомлених стратегічних завдань держави на внутрішній і зовнішній аренах.

У Законі «Про національну безпеку України» (27 червня 2018 року, № 2469- VIII) визначено, що національні інтереси — це життєво важливі потреби людини, суспільства та держави, які забезпечують суверенітет, демократичний розвиток і безпеку громадян.

Стаття 3 цього ж Закону України визначає, що основними національними інтересами країни є:

1) суверенітет держави і територіальна цілісність її територій, демократичний політичний лад і відсутність втручання у внутрішні справи України;

2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства та держави з метою гарантування підвищення якості й рівня життя населення;

3) інтеграція України в європейську політичну, економічну, безпекову та правову сфери, розвиток взаємовигідних зв'язків з іншими країнами та їх членство в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору.

Основні національні цілі перераховані в «Стратегії національної безпеки України (затверджена законом від 14 вересня 2020 р Указом Президента України № 392/2020), яка розглядається як формальна кодифікація комплексу правових норм зовнішньої політики, а також як засіб розробки нових підходів і методів у відповідь на сучасні геополітичні реалії.

У найзагальнішому вигляді основна ідея Стратегії полягає в наступному: для досягнення головної мети – безпеки та процвітання України – необхідно сприяти миру та територіальній цілісності, ефективно протидіяти країні-агресору, отримати повноправне членство в ЄС та НАТО, сприяти економічному розвитку тощо.

У зв'язку з цим визнано національні пріоритети України, зокрема європейську та євроатлантичну інтеграцію. Реалізація цих пріоритетів буде делегована напрямкам, визначеним у Стратегії, включно з повною імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами. У цих сферах також здійснюватиметься модернізація параметрів угоди за необхідністю за результатами комплексного дослідження ефективності цілей угоди відповідно до статті 481 з метою повноцінної участі України в Європейському Союзі.

Виконання цих доручень є втіленням незворотності курсу країни на європейську інтеграцію, це закріплено в преамбулі чинної Конституції України, ухваленої 28 червня 1996 року, де зазначено, що Верховна Рада України спільно з українським народом «сприяє стабільності громадянського

суспільства на території України, утверджує європейськість українського народу та незворотності європейського та атлантичного курсу України». Ця Конституція є основним законом України. Відповідну частину преамбули Конституції України доповнено Законом України від 07.02.2019 № 2680-VIII. Подальший розвиток ці концепції отримали в «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України», яка була схвалена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року №448/2021. Зважаючи на важливість цих правил і предмет дослідження, ми детально обговоримо зміст деяких із них. Зокрема, в документі зазначено, що «2. Основою зовнішньої політики України є стратегічна мета країни — досягнення повноправного членства в Європейському Союзі (ЄС). та Організація Північноатлантичного договору (НАТО), обидва включені до Конституції країни. 3. Забезпечення незалежності та суверенітету України, відновлення її територіальної цілісності, протидія агресії Російської Федерації, забезпечення повноправного членства в ЄС і НАТО є пріоритетними напрямками зовнішньої політики. 4. Зовнішньополітичні ініціативи будуть зосереджені на розвитку стратегічних зв'язків із важливими партнерами на міжнародній арені, насамперед з ЄС, НАТО та їхніми державами-членами. Вони також братимуть участь у відносинах співпраці з іншими країнами та організаціями, ці ініціативи матимуть позитивний вплив на міжнародну спільноту в цілому та на конкретні країни, про які йдеться.

Підсумовуючи, складність усвідомлення та досягнення національних цілей стала для України вагомою в умовах зовнішньої агресії. Основні національні пріоритети країни закріплені в Законі України «Про національну безпеку України», який було прийнято 27 червня 2018 року № 2469-VIII. З геополітичної точки зору національним інтересом України є інтеграція в європейський політичний, економічний, правовий простір і простір безпеки, а також розвиток позитивних і взаємовигідних відносин з іншими країнами світу.

Перешкодами у формуванні національного зобов'язання є неефективність процесу формування української нації, особисті фінансові та політичні групи

мають надмірний акцент на національному зобов'язанні, вони намагаються приховати приватні інтереси як національні інтереси, вплив зовнішніх сил є значним тощо. Сучасні дебати в Україні тривають навколо інструментів та механізмів забезпечення національних цілей, зокрема щодо необхідності приєднання до конкретних субнаціональних інтеграційних груп чи наявності багатогранного підходу, який базувався на нейтралітеті. Однак актуальність російсько-українського конфлікту 2014-2025 років, особливо в умовах широкомасштабного вторгнення, призвела до популяризації серед українців ідеї європейської та євроатлантичної інтеграції.

3.2. Реалізація євроінтеграційного курсу України в умовах війни та внутрішніх трансформацій

Офіційний старт євроінтеграційного курсу України датують 25 грудня 1990 року, коли Верховна Рада УРСР ухвалила рішення про реалізацію Декларації про державний суверенітет у зовнішній політиці. Після проголошення незалежності 5 грудня 1991 року Україна підтвердила свій намір приєднатися до Гельсінських угод та Паризької хартії. У тому ж році Європейський Союз визнав Україну незалежною державою, що стало початком формалізації правових відносин між сторонами.

Ключовим документом, який визначив стратегічний вектор європейської інтеграції, стала Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». У ній було закріплено, що довгостроковою метою зовнішньої політики є вступ України до Європейських Співтовариств при дотриманні національних інтересів. У цьому контексті підкреслювалося значення участі України в Угоді про партнерство і співробітництво як першого етапу на шляху до статусу асоційованого члена, а згодом — повноправного члена ЄС.

Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС було підписано 14 червня 1994 року в Люксембурзі. Вона набула чинності 1 березня

1998 року, заклавши підґрунтя для політичного діалогу, торговельно-економічної співпраці, інвестицій і реформ. Документ також охоплював питання демократизації управління, свободи слова та громадянських прав. Проте реальна імплементація положень угоди була обмежена зовнішньополітичними чинниками, зокрема залежністю від Росії як основного постачальника енергоресурсів.

Подальші етапи інтеграції включали проведення першого саміту Україна–ЄС (вересень 1997 року, Київ) та укладення стратегічного партнерства у Відні (жовтень 1998 року). У 1998 та 2000 роках були затверджені президентські програми інтеграції. А з метою інформування населення у 2007 році стартувала широка інформаційна кампанія на 2008–2011 роки, яка сприяла кращому сприйняттю євроінтеграції як довгострокового національного пріоритету.

Події Революції Гідності 2013–2014 років стали поворотним моментом, коли громадяни рішуче виступили на захист проєвропейського вектора розвитку країни. У відповідь на намагання керівництва змінити курс, було укладено Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яку 21 березня 2014 року підписали сторони. 16 вересня того ж року її одночасно ратифікували Верховна Рада України та Європейський парламент. Угода остаточно набула чинності 1 вересня 2017 року.

До підписання Угоди основою відносин залишалася Партнерська угода. Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року визначав інтеграцію до політичного, економічного й правового простору ЄС як пріоритет. У 2017 році уряд затвердив план реалізації Угоди про асоціацію (постанова № 1106), який містив 43 завдання у 24 сферах і передбачав участь понад 100 органів державної влади. Цей інструмент дозволив започаткувати ефективну імплементацію норм права ЄС (*Acquis communautaire*).

7 лютого 2019 року Верховна Рада України конституційно закріпила курс на вступ до Європейського Союзу та НАТО (закон № 2680- VIII). Було

внесено зміни до статей 85 і 102 Конституції, якими парламенту делегувалося визначення стратегії, а Президенту — відповідальність за її реалізацію. Уряд отримав нову компетенцію: згідно з оновленою статтею 116, він зобов'язаний сприяти втіленню плану членства України в ЄС і НАТО.

Реалізація зовнішньої політики покладена на Міністерство закордонних справ України, яке координує зовнішньополітичну діяльність відповідно до Положення про МЗС. Згідно з цим документом, міністерство забезпечує реалізацію державного курсу на європейську інтеграцію та співпрацю з НАТО.

Паралельно з цим Україна активізувала взаємодію з іншими регіональними структурами. Зокрема, з 1996 року бере участь у діяльності Центральноєвропейської ініціативи (ЦЄІ), а також є членом Ради Європи з 1995 року, що зумовило приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів у сфері прав людини.

Підтвердженням поглиблення інтеграції став 23-й саміт Україна–ЄС, що відбувся 12 жовтня 2021 року. Участь у ньому взяли Президент України Володимир Зеленський, Президент Європейської Ради Шарль Мішель і Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн. Обговорювалися досягнення в реалізації Угоди про асоціацію, подальші реформи та перспективи членства. Президент Зеленський наголосив, що надання Україні європейської перспективи є логічним продовженням обраного шляху, за який народ країни готовий боротися (рис. 3.1).

Після початку повномасштабної агресії Росії 24 лютого 2022 року, Україна 28 лютого подала офіційну заявку на отримання статусу кандидата на членство в ЄС. Це рішення стало політичною відповіддю не лише на воєнну загрозу, але й на глибоку ідентифікацію України як частини європейського цивілізаційного простору, який поділяє цінності свободи, демократії, прав людини та верховенства права..

Рис.3.1 Стан виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС

Джерело: сформовано автором на основі

Для України невід'ємною складовою євроінтеграційного процесу є стратегічний альянс з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО). Розвиток російсько-українського конфлікту продемонстрував серйозність необхідності членства в Альянсі, щоб запобігти вторгненню до держави в майбутньому будь-якими засобами. Про це свідчить аналіз міжнародно-правових інтеграційних процесів, крім того, вступ до НАТО часто передував набуттю повноправного членства в ЄС.

В Україні процеси європейської та євроатлантичної інтеграції розвиваються паралельно. Відповідно до положень Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2019 року (№ 2411-VI), передбачено необхідність посилення співпраці з НАТО з метою подальшого приєднання до цієї організації (пункт другий статті 11). У Законі «Про національну безпеку України» від 27 червня 2018 року (№ 2469-VIII) вказано,

що євроінтеграція України є невід'ємною частиною її національних інтересів (стаття 3), що охоплює політичну, економічну, правову та безпекову сфери. У 2019 році ці положення було зафіксовано в оновленій преамбулі Конституції України.

У результаті українські лідери подали заявку на членство в Організації Північноатлантичного договору 30 вересня 2022 року. Зусилля влади щодо імплементації конституційних норм ґрунтуються на підтримці широкою громадськістю європейської та євроатлантичної концепцій інтеграції, що виражається широким загалом громадян України.

Про прогресію змін настроїв та ступінь підтримки зовнішньої політики держави свідчать оприлюднені результати наукових досліджень, які проводять авторитетні інституції вітчизняної соціології.

Рисунок 3.2 ілюструє еволюцію результатів соціологічних досліджень щодо членства України в Європейському Союзі за 2014-2021 рр., на цьому показнику видно зростання кількості українців, які підтримують ідею вступу до ЄС (загалом показник зріс більш ніж на 50% і остаточно стабілізувався на рівні 52%).

З іншого боку, противників євроінтеграції стало менше. Найбільші підйоми були у 2016 (27%) та 2020 (26%), наступного ж року їх кількість зменшилася до 16% і має тенденцію до зниження.

На графіках нижче зображено розподіл такої підтримки у 2022 році в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації проти України. Вони є ілюстративними (рисунок 3.3).

Моніторингове дослідження «Євроінтеграційні прагнення українців: від амбівалентності до вираження» опубліковано 31 серпня 2022 року на Українському соціологічному порталі Інституту соціології НАН України. Протягом 2000-х років підтримка союзу Росії та Білорусі спостерігалася серед приблизно 60% населення, тоді як підтримка членства України в ЄС була поширеною серед менше половини населення. Тоді на європейську орієнтацію

вплинули насамперед жителі західних і центральних регіонів країни, етнічні українці та україномовні особи.

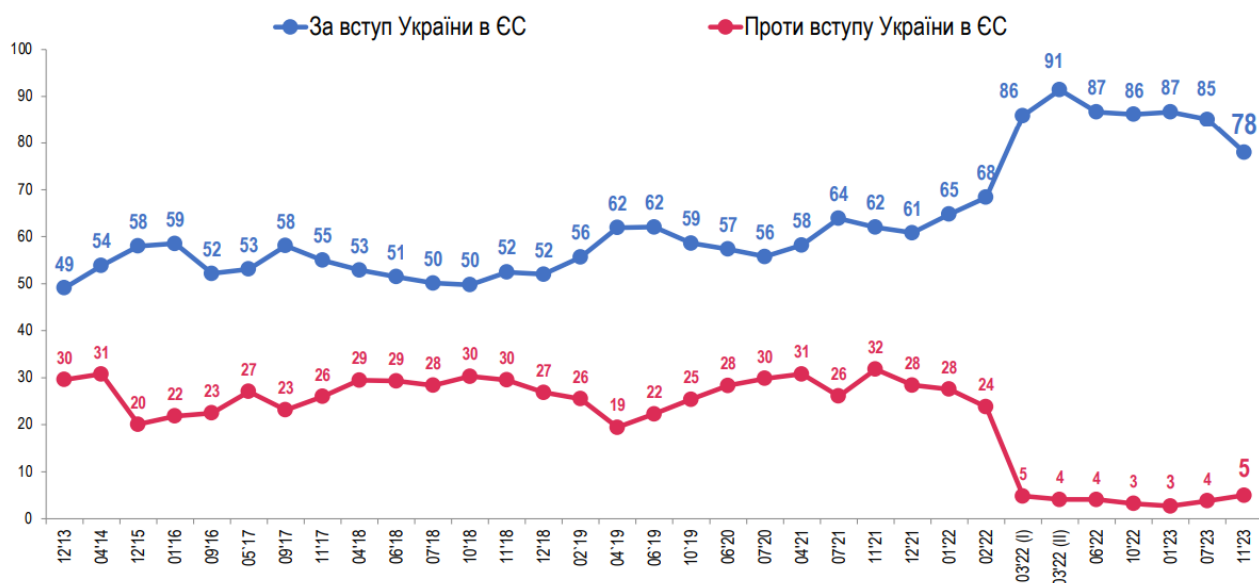

Рис. 3.2 Динаміка результатів соціологічних досліджень щодо вступу України до Європейського Союзу: ступінь готовності населення проголосувати за вступ України до ЄС впродовж 2014-2021 років (без ТОТ)

Джерело: сформовано автором на основі

Після 2010 року підтримка концепції участі України в східнослов'янському союзі почала зменшуватися, а до 2014 року впала до мінімуму. Навпаки, після подій 2014 року позитивне ставлення до європейської інтеграції зросло на 10%, хоча більшість населення залишалася негативним, але в дорослому віці воно охопило близько половини населення. Найвище значення (58,8%) підтримки цього культурного вибору було зафіксовано у 2019 році».

Ставлення громадян України до вступу до ЄС є показовим. Підсумкове дослідження Центру Разумкова на цю тему було оприлюднено наприкінці 2021 року. Опубліковані на сьогодні дані свідчать, що якби найближчим часом відбулося голосування щодо членства України в ЄС, у ньому взяли б участь 69% респондентів. Із загальної кількості населення, яке відповіло на опитування, 56 відсотків (або 78 відсотків учасників референдуму) підтримали б членство, а 26 відсотків і 18 відсотків підтримали б відмову відповідно. Якби

найближчим часом відбулося всенародне голосування щодо того, стати чи ні Україні членом НАТО, у ньому взяли б участь 67% респондентів. 48% усіх респондентів (або 70% учасників референдуму) підтримали б членство, 33% – проти, 24,5% залишилися б нейтральними, як і 48,7% усіх респондентів. Жителі Західного та Центрального регіонів більше схильні голосувати за ЄС і НАТО, ніж мешканці Південного та Східного регіонів.

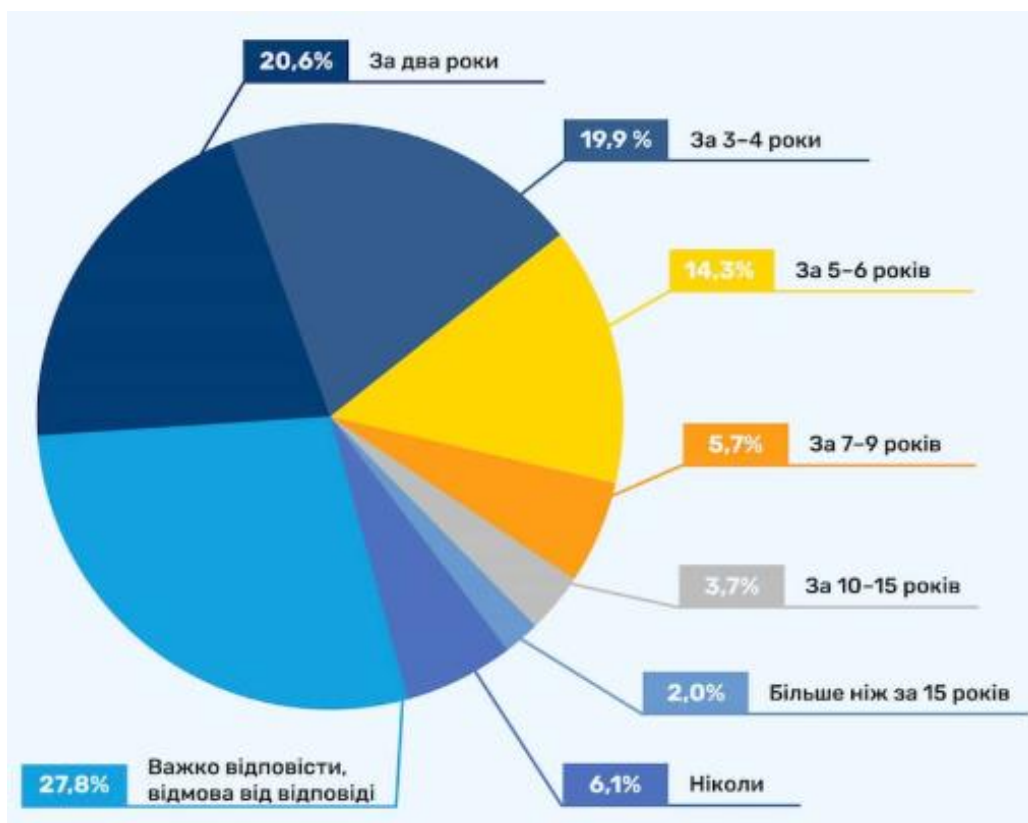

Рис. 3.3 Результати соціологічного опитування на тему: «Як Ви вважаєте коли Україна стане членом ЄС?»

Так, за вступ до ЄС мають намір проголосувати 79,5% жителів Заходу країни, 59,5% жителів Центрального регіону, 41% жителів Півдня і 35% жителів Сходу (проти — 10%, 20%, 36% і 46% відповідно). За вступ до НАТО мають намір проголосувати 77% жителів Заходу країни, за вступ у НАТО – 49% жителів Центрального регіону країни, 31,5% жителів Півдня країни – за вступ до НАТО, а жителів Сходу країни – 30% (проти 19%, 26%, 49% та 54,9% відповідно). Відсоток людей, які мають намір голосувати за ЄС, зростає з 40% у

віці 60 років і до 73% у віці до 30 років, тоді як відсоток людей, які мають намір голосувати за НАТО, зростає з 37% до 59% відповідно.

Напередодні повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, було оприлюднено результати опитування групи соціологів «Рейтинг». Близько 68% респондентів висловилися за членство України в ЄС, а решта 24% висловилися проти. На жаль, наразі немає додаткових даних, хоча було б корисно зрозуміти, наскільки це ставлення змінилося, зокрема в контексті нового етапу російсько-українського конфлікту, а також нових можливостей, які наша країна має щодо ЄС. Останні опубліковані дослідження, що стосуються Дня Незалежності тощо, не містять цієї інформації, оскільки соціологи не досліджували цю тему. Певне розуміння наводять дані дослідження, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» у серпні цього ж року, яке свідчить про те, що половина громадян України вважають себе європейцями (близько 30% – ні). Молодь частіше вважає себе європейцями.

Президент Зеленський під час 23-го саміту Україна–ЄС підтвердив прагнення країни до повноправного членства, назвавши це природним розвитком. Крім того, він оголосив про створення Європейського коледжу в рамках Президентського університету для підготовки фахівців з роботи з інституціями ЄС, за прикладом Коледжу Європи в Брюгге та Натоліні. Це одні з найпрестижніших закладів, які надають післядипломну освіту, яка спеціалізується на населення установ ЄС та держав-членів. «Ми будуємо наш Коледж Європи в Україні. Уже завершено лист-узгодження між урядом України та Коледжем Європи в Натоліні», – зазначив Президент. Глава країни визнав, що заклад слугуватиме вагомим професійним ресурсом для європейської політики України як частини ЄС, крім того, країна сприятиме розвитку європейських інституцій. Це те, на що ми здатні, ми громадяни України. Це те, за що нас визнають, — сказав він.

У результаті наведені тут соціологічні дані дозволяють зробити висновок про те, що перебіг російсько-українського конфлікту 2014-2025 років

докорінно змінив сприйняття українцями геополітичної ситуації. Більшість громадян вважають, що європейська інтеграція є вирішальною, а євроатлантичні зв'язки є важливими. Ці вірування набувають популярності. Цей вибір носить передусім безпековий характер і пов'язаний з надією на захист у майбутньому від втрати суверенітету чи руйнування територіальної цілісності, уникнення зовнішніх загроз, розв'язання складних проблем політичного та економічного характеру. Підґрунтям для цих сподівань стала широка підтримка європейцями нашої країни під час протистояння з агресором, європейцями було надано притулок тисячам українців, які вимушено стали біженцями та переселенцями.

3.3. Роль Польщі та Румунії в підтримці європейських прагнень України

Актуальність дослідження зовнішньої політики України зумовлена положеннями «Стратегії зовнішньополітичної діяльності» від 26 серпня 2021 року, в якій чітко визначено необхідність активізації співпраці з країнами Вишеградської групи. Особливий акцент зроблено на вивченні досвіду Республіки Польща як успішного прикладу європейської та євроатлантичної інтеграції.

Членство Польщі в Європейському Союзі з 2004 року, а Румунії — з 1 січня 2007 року, суттєво сприяло поширенню європейських стандартів, зокрема у прикордонних регіонах України, що посилює євроінтеграційні прагнення українського суспільства. Польща стала першою державою світу, яка офіційно визнала незалежність України — це відбулося 2 грудня 1991 року, відразу після проведення Всеукраїнського референдуму. Визнання України з боку Румунії сталося 8 січня 1992 року, того ж дня було започатковано офіційні двосторонні відносини, а 1 лютого 1992 року підписано перші міждержавні угоди.

Подальший розвиток українсько-польських відносин був закріплений у Договорі про добросусідство, дружбу та співробітництво, підписаному 18

травня 1992 року. Аналогічний договір між Україною та Румунією був укладений 2 червня 1997 року в місті Констанца.

Історія відносин між Україною та Польщею умовно поділяється на три етапи:

- 1992–1993 роки — період встановлення дипломатичних відносин, укладання базових політико-правових угод, ознайомлення польського політичного середовища з новою українською державністю;
- 1993–1999 роки — етап становлення стратегічного партнерства, активізації політичного діалогу та економічної взаємодії;
- 1999 р. – дотепер — поглиблення стратегічних союзницьких відносин відповідно до національних інтересів обох держав.

Польща виступає одним із ключових партнерів України у регіональних ініціативах та міжнародних організаціях. Як повноправний член ЄС і НАТО, вона послідовно підтримує інтеграційні прагнення України, відстоюючи політику «відкритих дверей» щодо майбутнього членства нашої держави. Польща є також одним із провідних учасників Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні.

Спільні інтереси України та Польщі охоплюють широке коло питань, зокрема енергетичну безпеку, розвиток альтернативних джерел енергії, посилення кібербезпеки, оборонно-промислової кооперації та військових технологій. Відзначається стабільне зростання двосторонньої торгівлі та розвиток транскордонного співробітництва.

У культурно-гуманітарному вимірі важливим є розширення обмінів у сфері освіти, науки, молодіжної політики, культури та спільних історичних ініціатив. Показовим прикладом є створення у липні 2020 року формату «Люблінський трикутник» — тристороннього механізму взаємодії України, Польщі та Литви. Одним із символів цієї співпраці стала спільна військова бригада LITPOLUKRBRIG, названа на честь князя Костянтина Острозького.

З початком збройної агресії Росії у 2014 році Польща послідовно підтримує територіальну цілісність України, виступає за посилення санкційного тиску на РФ і відстоює принцип відновлення контролю України над усіма тимчасово окупованими територіями в межах міжнародно визнаних кордонів.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, призвело до подальшої поляризації суспільної думки як усередині України, так і в країнах-партнерах. Водночас усі провідні політичні сили Республіки Польща консолідувалися навколо безумовної підтримки України в її боротьбі за суверенітет і територіальну цілісність.

На міжнародному рівні Польща активно відстоює необхідність посилення тиску на Російську Федерацію з боку світової спільноти з метою припинення агресії та забезпечення повернення України до міжнародно визнаних кордонів. Офіційна зовнішньополітична лінія Варшави спрямована на повне використання наявних інструментів міжнародного впливу, зокрема в рамках ЄС, НАТО та інших безпекових платформ. Польський уряд послідовно виступає за розширення санкцій проти РФ, а також за надання Україні всебічної підтримки — військової, фінансової та гуманітарної.

Одним із важливих зовнішньополітичних пріоритетів Польщі залишається просування заявки України на повноправне членство в Європейському Союзі. Варшава неодноразово ініціювала відповідні дебати на рівні Європейської Ради та Європейського парламенту, виступаючи як адвокат України у євроінтеграційному процесі.

Щодо двосторонніх відносин з Румунією, то, незважаючи на офіційне встановлення дипломатичних зв'язків 2 лютого 1992 року, повноцінна співпраця між двома державами протягом тривалого часу ускладнювалася через історичні територіальні суперечності. Після відкриття посольства Румунії в Києві на базі Генерального консульства, що діяло з 1971 року, дипломатична присутність румунської сторони була розширена відкриттям консульств в Одесі

(1995 р.) та Чернівцях (1999 р.). На думку дослідника О. Злотіна, Румунія водночас розглядала Україну як стратегічного партнера й як державу, що контролює території, які мають символічне та історичне значення для румунської національної ідентичності. Такий подвійний підхід ускладнював процес досягнення взаємоприйнятних політичних домовленостей.

Попри це, Україна послідовно розвивала добросусідські відносини з Румунією як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях, дотримуючись принципів конструктивного діалогу, поваги до суверенітету та національних інтересів обох сторін. Спільне прагнення до демократії, інтеграції в європейський простір, а також дотримання принципів міжнародного права стали основою сучасного партнерства.

Розширення геостратегічного, економічного, гуманітарного та культурного співробітництва між Україною та Румунією має важливе значення для забезпечення стабільності та безпеки в Чорноморському регіоні та Європі загалом. Таке партнерство ґрунтується на принципах добросусідства, взаємної довіри, конструктивізму та взаємовигідного діалогу, що відповідає довгостроковим інтересам обох країн.

Щоб глибше зрозуміти складну природу українсько-румунських взаємин, варто звернутись до аналітичних оцінок О. Злотіна. Він стверджує, що у посткомуністичний період Румунія сприймала Україну водночас і як стратегічного союзника в політичному та економічному вимірах, і як державу, яка після розпаду Радянського Союзу отримала контроль над територіями, що історично вважалися румунськими. Саме наявність територіальних суперечок заважала укладенню ключової міждержавної угоди, яка передбачала, зокрема, обговорення автономного статусу окремих прикордонних регіонів.

Деякі з питань між Україною та Румунією пояснюються історичною спадщиною Радянського Союзу та територіальним розширенням України після підписання Паризької угоди 1947 року. Суперечка була навколо острова Зміїний та східного узбережжя Чорного моря, головним питанням був вміст

нафти та газу в цьому регіоні. Оскільки угоди між Румунією та СРСР, укладені в 1948 році, не були визнані Великими Національними Зборами Румунії чи Верховною Радою СРСР, на думку вчених-юристів Румунії, ці угоди є неконституційними, а також суперечать положенням Паризької мирної угоди 1947 року, тому вони вважаються недійсними відповідно до міжнародного права. У результаті було висунуто гіпотезу, відповідно до конституційного права, що державний кордон де-юре проходить по Тальвегу чилійського рукава, відповідно до Паризького мирного договору 1947 року.

Після здобуття автономії Україна «отримала» радянську територію на південь від чилійського рукава Тальвегу, а також радянського посла на них. З 1996 року Румунія стверджувала, що положення Паризької мирної угоди 1947 року застосовуються, однак у 1997 році НАТО порадила румунському уряду вирішити будь-які територіальні сутички з Україною, щоб стати частиною ЄС.

Після тривалих переговорів, що включали 35 раундів, у 1997 році сторони уклали два документи: Договір про добросусідство і співробітництво (підписаний у Констанці 2 червня) та окрему Угоду у формі обміну листами між міністрами закордонних справ. Обидва акти набули чинності 22 жовтня 1997 року. Документи передбачали укладення подальших домовленостей щодо розмежування кордонів, континентального шельфу та виключних економічних зон. Проте, як зазначають румунські джерела, Україна не виконала всіх умов угод.

Спір між цими країнами вирішив Міжнародний суд ООН у Гаазі. Міжнародний суд у своїй постанові № 2009/9 від 3 лютого 2009 року (100-е рішення в своїй історії) присудив Румунії 79,34% оскаржуваної території. Таким чином, територія Румунії становить 9700 квадратних кілометрів, а України – 2300 квадратних кілометрів.

Інша суперечка між країнами стосується будівництва каналу Батрое. 11 травня 2004 року Україна розпочала будівництво Дунайсько-Головного каналу (на рукавах Кілія та Батрое дельти Дунаю), а 26 серпня 2004 року першу

ділянку каналу Батрое було відкрито для громадськості. Після 3-місячного періоду призупинення будівництва водного шляху в листопаді 2006 року його відновили, частину його побудували на території України, а в квітні 2007 року він повернувся до судноплавного руху.

У результаті українська дипломатія зазнавала сильного тиску з боку євроатлантичних позицій попередніх урядів протягом першого десятиліття ХХ століття. Це призвело до втрати кількох значних позицій щодо Румунії, яка є найагресивнішим конкурентом України в регіоні. Окрім не вигідного рішення про шельф, це блокування транспортного проєкту Дунай-Чорне море, неспроможність протистояти спробам Бухареста популяризувати антидержавні настрої в румунській діаспорі в Україні (включно з роздачею румунських паспортів), замовчувати проблему швидкості асиміляції українців у Румунії. Користуючись своїм статусом у складі ЄС і НАТО, Румунія має намір використати свій вплив для більших економічних і політичних поступок, зокрема надання автономії румунам у Чернівецькій області. Крім того, приклад Бухареста можуть наслідувати Болгарія, Словаччина та Угорщина.

Протягом другого десятиліття відносини з Румунією стали особливими у зовнішньополітичному порядку денному України, що зумовило стратегічний характер. Така ситуація зумовлена кількома чинниками: геополітичним положенням, історичною спадщиною, значними запасами та нереалізованими потенційними можливостями у сфері торгівлі й економічного розвитку, участю України та Румунії в міжнародних організаціях, а також їх членством у НАТО та Європейському Союзі, що сьогодні має найбільше значення для розширення регіонального співробітництва.

Вимоги до розвитку стратегічних відносин між Україною та Румунією також залежать від спільних інтересів, пов'язаних із євроінтеграційними прагненнями. Обидві країни віддають пріоритет розвитку транскордонного співробітництва, це особливо важливо в контексті розширення ЄС, розвиток міжрегіональних прикордонних взаємодій між членами ЄС та країнами,

залученими до Європейської політики сусідства, є першочерговим, що передбачає загальне реформування соціальної, інформаційної, виробничої та прикордонної інфраструктури, розвиток наукової і культурної сфер, захист навколишнього середовища, сприяння транспортній та енергетичній співпраці.

Перебіг російсько-українського конфлікту 2014-2025 років мав значний вплив на відносини між Україною та Румунією. Оцінюючи потенційні геополітичні наслідки цього, посол України в Румунії О. Баньков у грудні 2019 року в інтерв'ю «HotNews.ro» передбачив, що те, що відбувається з ними, є значною загрозою для інших. Якщо завтра Україна буде витіснена її європейськими та євроатлантичними цілями стануть сусідні Україні держави, фактично кордон Росії переміститься до кордону з Румунією. Відтоді спостерігається новий етап розвитку партнерства між Україною та Румунією, як у контексті двостороннього, так і регіонального співробітництва.

Очевидно, що Україна брала участь у зовнішньополітичних консультативних засіданнях трикутника міжнародної співпраці «Польща, Румунія та Туреччина», ініційована румунською стороною у 2012 році внаслідок їхньої ініціативи щодо створення форуму для діалогу на рівні міністрів закордонних справ трикутника міжнародної співпраці. Розуміння доцільності країни в наявності такого формату всебічно досліджено українським ученим і дипломатом В. Сіваті, який акцентує увагу на становищі «Румунії» як бази НАТО в Чорноморському регіоні, як країни, яка послідовно дотримується принципу посилення трансатлантичного співробітництва та протидії планованій експансії Росії в Південно-Східній Європі. Бухарест також виступає за посилення присутності сил НАТО на території Румунії».

Підтримку Україні було висловлено в рамках Східного флангу НАТО під час першого саміту «Кримської платформи» (Київ, 23 серпня 2021 р.). Під час саміту прем'єр-міністр Румунії Ф. Кицу довго говорив про переконання країни, що якщо всі умови будуть виконані, Україна стала б легітимним членом спільної європейської родини. Очевидно, що це потребує широкої громадської

підтримки, політичної волі, і він відданий керівництву зусиллями України щодо впровадження необхідних реформ, які призведуть до розвитку та процвітання. Ми розуміємо труднощі та небезпеки в Чорноморському регіоні, і цей саміт демонструє серйозність цих небезпек. Тому ми повинні спільно шукати вирішення цих питань. Цей форум сприятиме розвитку нашої співпраці.

Аналізуючи потенціал додаткової участі України в міжнародному регіональному форматі «Польща-Румунія-Туреччина», І.Барчій зазначає, що «інтерес Румунії полягає в тому, щоб Чорноморський регіон не став виключно «російською сферою занепокоєння». Як наслідок, Румунія зацікавлена у спільній співпраці з Україною щодо військових проєктів, які протистоятимуть агресії Росії та відіграватимуть роль у відновленні безпеки та стабільності в Європі [10, с. 96].

«Румунія присвятила себе практичними діями, а не словами, вона присвятила себе Україні, зокрема вимушено переміщеним особам, які виїхали. Я вдячний за це румунським сім'ям, які надали притулок нашому населенню, зокрема матерям з дітьми. Ми не залишимо цього без уваги», – сказав Президент України В. О. Зеленський 17 серпня 2022 року під час церемонії вручення документів новому Послу Румунії в Україні А. Мікулі. «Для нас вкрай важливо, щоб посольства наших стратегічних партнерів, друзів та асоційованих держав були доступними та функціонували цілодобово, без вихідних, заради наших двосторонніх відносин, заради захисту нашої держави, особливо під час боротьби за українські території з Російською Федерацією. Відверто зізнаюся: я щасливий, що Румунія є частиною цієї групи друзів,» – підкреслив В. О. Зеленський [29]. Ці дії румунського уряду були гідно оцінені та підтримані Сполученими Штатами Америки. Особливо привертає увагу інформація сайту про телефонні розмови керівників відомства з їхніми колегами в Румунії. З огляду на наступні події (повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну), варто відзначити телефонну розмову між заступником Державного секретаря Венді Шерман і міністром закордонних

справ Румунії Богданом Ауреску, яка відбулася 31 січня 2022 року. У заяві, поширеній форумом, йдеться, що учасники «підтвердили цінність американсько-румунського партнерства у вирішенні спільних проблем і Заступник держсекретаря схвалив той факт, що Румунія є відданим членом НАТО, і обидві сторони погодилися співпрацювати в питаннях безпеки в Чорному морі та служити як єдине ціле для протидії російській агресії в Україні. 18 квітня 2022 року Держсекретар Ентоні Блінкен провів телефонну розмову з міністром закордонних справ Румунії Богданом Ауреску. Вони наголосили на необхідності трансатлантичної солідарності в контексті жорстокої кампанії Кремля проти України. Державний секретар високо оцінив надання міністром допомоги понад 700 000 біженців з України. Учасники дискусії підтвердили румунську непохитну підтримку українського народу та його довгу історію опору гнобленню та страху, а також здатність йти своїм шляхом та протистояти.

Карпатський євро регіон був створений 14 лютого 1993 року в Дебрецені, Угорщина, під час якого Міністерства закордонних справ трьох залучених країн (Угорщини, Польщі та України) підписали спільну декларацію. У цьому документі регіони перераховані як учасники програми, а самі регіони підписали документи програми. Пізніше до нього увійшли адміністративні одиниці кордону між Словаччиною та Румунією.

Практика виконання спільних проєктів демонструє, що євро регіони є засобом комунікації в прагненні євроінтеграції, зокрема на кордоні з Європейським Союзом. Транскордонне співробітництво як форма співпраці має важливе значення для європейської інтеграції. Крім географічних, політичних факторів, наявність відповідної інфраструктури для розвитку транскордонного співробітництва, першорядне значення має суб'єктність – це передусім правові інструменти, і їх розвиток залежить від інституційного характеру їх природи. Як наслідок, однією з першочергових причин, що стримують розвиток

трансграничного співробітництва України з іншими країнами, є відсутність належного законодавства.

22 серпня 2022 року Україна ініціювала новий безпеково-дипломатичний формат під назвою «Київська ініціатива». Сусіди європейської України вже беруть участь у його роботі. Це Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина, країни Балтії.

Україна очікує допомоги від уряду та бізнесу Румунії у реалізації Плану швидкого відновлення та відбудові інфраструктури, зруйнованої масштабним російським вторгненням. Про готовність країни сприяти відновленню України та бажання залучити до цього процесу осіб і компанії з Румунії, що сприяло б швидшому поверненню в Україну, заявив Надзвичайний і Повноважний Посол Румунії в Україні Александру Віктор Мікула 27 вересня 2022 року.

У свою чергу Україна готова надати всіляку допомогу асоційованим країнам вже сьогодні. «Молдова, Румунія, Польща та інші союзники просять нас про допомогу в зимовому постачанні електроенергії. І ми готові допомогти. Тому інвестиції в підвищення наших енергетичних потужностей є порятунком для різних націй», — сказав Президент України В. О. Зеленський 23 вересня 2022 року під час виступу на Forbes 400.

Президент України В. О. Зеленський під час виступу під час загальної дискусії 77-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 22 вересня 2022 року назвав Румунію однією з країн, які вже отримували сільськогосподарську продукцію з України морем, першою була ринкова угода між двома країнами, а Україна завжди була надійним партнером Продовольчої програми ООН.

Указом Президента України № 448/2021 від 26 серпня затверджено «Стратегію зовнішньополітичної діяльності України», у якій зазначено, що стратегічне партнерство з Польщею у європейському, регіональному, безпековому та глобальному контекстах є пріоритетом. Документ передбачає розширення співпраці в енергетичній, оборонній, економічній і торговельній сферах (пункт 111).

У тому ж документі Румунія окреслена як один із ключових гравців у системі безпеки Центральної та Східної Європи, що охоплює акваторії Азовського, Чорного, Балтійського і Середземного морів. «Стратегія зовнішньої політики України» закликає до розгляду можливості встановлення стратегічного партнерства з цією країною. Крім того, важливою є міцна асоціація країни з НАТО та ЄС, а також її позиція в системі регіональної безпеки Чорноморського регіону. Зокрема, його асоціація з енергетичною складовою є значною (п. 121).

У зв'язку з необхідністю підвищення безпеки і регіональної стабільності «Стратегія зовнішньої політики України» пропонує активізувати тристоронню взаємодію між Україною, Польщею та Литвою — у межах Люблінського трикутника, Міжпарламентської асамблеї та військової співпраці (зокрема в межах литовсько-польсько-української бригади) (LITPOLUKBRIG) (пункт 120). Стратегія описує основні підходи, які використовуватимуться для розвитку "Люблінського трикутника" як платформи для політичної дискусії, що сприяє рівному ставленню до України, Республіки Польща та Республіки Литва — ці держави мають спільну історію та подібну культуру. Вони поділяють ідентичний погляд на сучасний стан безпеки та мають спільне бачення щодо того, як реагувати на європейсько-атлантичні, європейські та регіональні процеси та сприяти їм.

Крім того документом також передбачено започаткування «трикутників» форматів: Україна–Польща–Румунія та Україна–Румунія–Молдова. Це сприятиме формуванню спільного зовнішньополітичного порядку денного в питаннях безпеки, оборони, економіки та транскордонного співробітництва. Окрема увага приділяється зміцненню співпраці Румунії з США в економічній площині.

Серед ключових завдань регіонального співробітництва визначено розвиток інфраструктури на кордонах із країнами-членами ЄС — Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Йдеться про створення нових пунктів

пропуску, розширення державно-приватного партнерства, спільний митний контроль та модернізацію прикордонної інфраструктури (пункт 138).

Отже, зовнішня політика України зосереджена насамперед на відносинах з Республікою Польща та Румунією. Ці країни мають значний, безпосередній вплив, і їх подальший розвиток сприятиме просуванню України до вступу до ЄС.

3.4. Нова спеціальна процедура приєднання України до ЄС: передумови, механізми та перспективи

Нові реалії російсько-українського конфлікту поставили на перше місце потребу України стати частиною ЄС. Концепції політичне керівництво України присвятило чимало практичних років, у результаті чого країна стала державою-кандидатом.

Важливо визнати, що будь-яка європейська країна, яка підтримує цінності ЄС, включаючи повагу до прав і гідності людини, свободу, демократію, рівність і верховенство права, і відповідає критеріям Копенгагена, матиме право стати членом. Країни повинні мати діючу ринкову економіку, стабільні демократичні інституції та спроможність виконувати закони ЄС і виконувати вимоги членства. Процедура набуття членства в ЄС також відома як приєднання, має три основні етапи: подання кандидатури, переговори щодо угоди про приєднання до ЄС та ратифікація договору.

28 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський підписав офіційний документ, що підтверджує намір України стати членом Європейського Союзу. У поданих матеріалах зазначено, що Україна поділяє основоположні принципи, передбачені статтею 2 Договору про ЄС, та подає заявку відповідно до статті 49 того ж договору. Українська сторона висловила прохання щодо запуску спеціальної процедури розгляду, яка дозволила б прискорити набуття членства в умовах екстраординарних обставин. Як наголошується в документах, Україна вже сплатила високу ціну за свій вибір на

користь Європи й безпеки Європи, тож має моральне право на підтримку з боку ЄС [24].

У своєму президентському зверненні В. Зеленський охарактеризував застосування мотивації членства України в ЄС, зазначивши, що зараз настав час прийняти це рішення, оскільки європейці визнають, що наші воїни воюють за країну в цілому, до якої входить європейське співтовариство. За безпеку всіх європейських країн, за життя дітей, за рівність, за демократію. Він вважає, що це законно, ми це заслужили, і це можливо [23].

Важливими питаннями є причини запровадження цієї процедури та її основні принципи. Ідею її випуску запропонував прем'єр-міністр Словаччини Едуард Хегер 27 лютого 2022 року. На його думку, членство України в ЄС є обов'язковим, щоб допомогти країні відновитися та стати на ноги в майбутньому. Наступного дня вісім різних президентів країн ЄС разом підписали лист, присвячений необхідності надання Україні прискореного членства в Європейському Союзі. Наступного дня Угорщина, а пізніше Ірландія. 1 березня 2022 року Європейський парламент проголосував за резолюцію, яка рекомендувала державам-членам ЄС прагнути до надання Україні статусу кандидата на членство. Проте голосування Європарламенту є лише дорадчим.

Насправді ми обговорюємо створення чудового механізму входження нової держави до Європейського співтовариства. Така можливість не зафіксована в установчих документах ЄС, традиційних формальних процедурах, а також порушує спільну «матрицю» прийняття рішень в ЄС. До кінця не визначено механізм процедури, а також її істотні складові, не визначено межі її реалізації в часі. Досліджені джерела дозволяють вивести його окремі складові, але глибше про них варто говорити лише після того, як обговорюється юридичний процес членства України в ЄС. Важливою подією став саміт ЄС у Брюсселі (24-25 березня 2022 року). Своєю оцінку дотримання Україною умов угоди Єврокомісія мала намір дати трохи більше ніж за місяць.

Відповідно до предмету дослідження, звертаємо особливу увагу на керівництво Республіки Польща та Румунії щодо цього питання. З боку Румунії вони виступали за те, щоб ЄС надав Україні статус кандидата, це було б найефективніше рішення для зростання Європейського Союзу. Президент Румунії Клаус Йоганніс заявив, що Україна відповідно до протистояння з Росією заслуговує, щоб вона отримала статус кандидата на членство в ЄС. Про це він сказав після розмови з президентом Франції Еммануелем Макроном у Румунії. «Як на мене, статус кандидата має бути наданий якнайшвидше, це найбільш відповідне рішення з точки зору моралі, економіки та безпеки», — цитує його Reuters. Він продовжив, що під час отримання статусу кандидата була спроба знайти справжнє вирішення розбіжностей між європейськими країнами.

Статус кандидата визначається одностайною згодою Європейської ради, це документується рекомендацією Європейської комісії та оформляється прийняттям заявки країни. Після цього Рада та потенційна країна мають узгодити протокол для переговорів про вступ. Країни-кандидати отримують фінансову та технічну допомогу під час процесу вступу (Бюджет вступу до ЄС на 2021-2027 роки оцінюється в 14,162 мільярда євро.)

У середньому кожному з 21 члена, який брав участь у процесі вступу, потрібно близько дев'яти років, щоб стати частиною ЄС. Також вісім інших нинішніх членів ЄС були залучені до процесу заснування. Однак процес відрізняється залежно від характеру політичної ситуації в країні та ступеня, до якого їм потрібно реформувати власні закони, щоб вони були сумісними зі стандартами ЄС. Для дев'яти країн повний процес приєднання тривав 10 років або більше; Кіпру та Мальті знадобилося майже 14 років, щоб отримати офіційну участь, найдовше з усіх нинішніх держав-членів. На те, щоб просто отримати можливість стати кандидатом, може знадобитися кілька років. Серед нинішніх членів ЄС середній час від моменту, коли країна подала свою

офіційну заявку, до моменту, коли Європейська Рада затвердила її кандидатуру, становив 3,5 роки (рис. 3.4).

Подання заявок на вступ до Європейського Союзу Україною та Молдовою відбулося у винятково стислий термін порівняно з практикою попередніх країн-кандидатів. Обидві заявки були подані наприкінці лютого — на 28 лютого 2022 року припадає офіційне подання української заявки, а 3 березня — молдовської. Уже 23 червня 2022 року Європейська рада надала обом країнам статус кандидатів на вступ до ЄС, тобто процес попереднього розгляду тривав менше ніж чотири місяці. Для порівняння, Греція долучилась до процесу кандидатури приблизно через вісім місяців після подання заявки, а у випадках Мальти та Ірландії цей процес тривав 9,4 та 8,4 року відповідно.

Надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу стало не лише політичним сигналом, але й юридичним підтвердженням незворотності європейського курсу держави та її приналежності до європейської спільноти цінностей.

Президент України Володимир Зеленський наголосив на важливості забезпечення високої динаміки інтеграційного процесу, підкресливши, що темпи підготовки до переговорів про повноцінне членство мають відповідати швидкості, з якою Україна отримала статус кандидата. У цьому контексті особлива увага приділяється гармонізації національного законодавства з правовою системою ЄС. В межах реалізації положень Угоди про асоціацію вже напрацьовано детальний план імплементації *acquis communautaire* у правову систему України.

Президент підкреслив, що євроінтеграційні процеси мають бути не лише сферою відповідальності державної влади, а й об'єктом суспільної підтримки. Імплементація норм права ЄС повинна набути характеру системної та сталої практики. За словами глави держави, цінності Європейського Союзу є глибоко вкоріненими в історичному досвіді та державницькій традиції українського

народу, а тому інтеграція з ЄС нині розглядається не лише як зовнішньополітичний пріоритет, а як внутрішня стратегія розвитку держави.

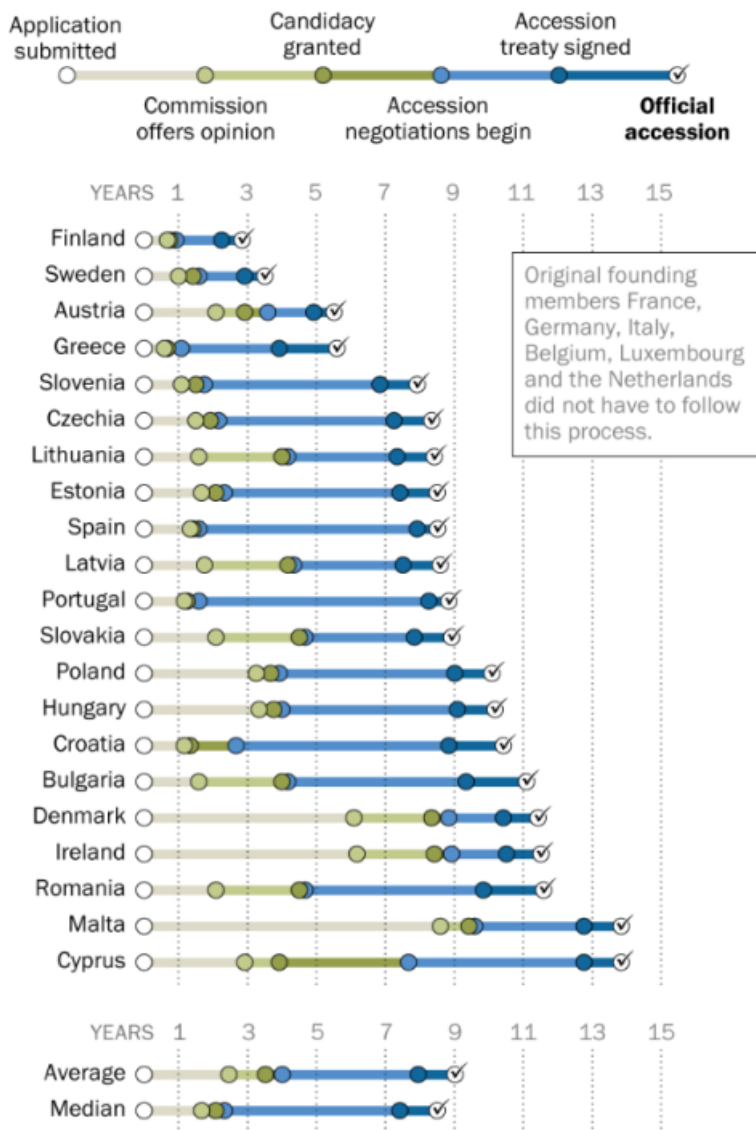

Рис. 3.4 Терміни набуття державами статусу кандидата на вступ до ЄС

Джерело: сформовано автором на основі даних PEW Research Center

Після того, як 17 червня 2022 року Європейська комісія визнала право України на членство в ЄС, Україна була визначена кандидатом на членство в Європейському Союзі. Це відкриває нові способи взаємодії з ЄС і використання нових можливостей. Серед його ресурсів – Інструмент допомоги вступу допомоги (ІДВ, Instrument for Pre-accession Assistance), який ЄС присвятив реформуванню країн, що вважаються кандидатами, надаючи фінансову

допомогу та технічну експертизу, та був запусканий у 2007 році. Його фінансування постійно збільшується: на період 2007-2013 років бюджет ІДВ становив 11,5 мільярдів євро, на період 2014-2020 років – 12,8 мільярдів євро, для 2021-2027 роки – 14,162 млрд євро.

Отримання Україною статусу кандидата до ЄС активізувало дискусію стосовно довгострокових цілей Європейського Союзу. У публікації «Європейської правди» було порушено ключові питання щодо стратегічної ролі України в майбутньому ЄС. Зокрема, обговорюються перспективи стратегічної автономії Європи, в якій Україна може відігравати роль партнера; потенційне перенесення європейських виробництв на українську територію; посилення продовольчої незалежності країн-членів; зменшення енергетичної залежності від Росії та покращення оборонного потенціалу НАТО.

Дослідження досвіду євроінтеграції інших держав-членів ЄС дає нам можливість зробити висновок, що типова тривалість процесу отримання повноправного членства в ЄС становить 10 років. Нещодавно лідери ЄС вимагали, щоб Україна мала тривалість 20-25 років. Сьогодні лунають більш позитивні заяви – 7-8 років.

Реалізація українського європейського курсу тісно пов'язана з подіями на фронті — збройне протистояння з Російською Федерацією, що триває з 2014 року, істотно впливає на темпи внутрішніх трансформацій. Поряд із цим, для ефективного просування в бік повноправного членства Україна має виконати низку ключових умов, визначених Європейською комісією. До них належать, зокрема, реформи в антикорупційній сфері, модернізація судової влади, захист прав людини та зміцнення інституційного потенціалу держави (рис. 3.5).

7 РЕЧЕЙ, ЯКІ ПОТРІБНО ЗНАТИ ПРО СТАТУС КАНДИДАТА ДЛЯ УКРАЇНИ В ЄС

01 Статус кандидата – це не подарунок Україні через війну.

Україна наразі не готова до членства в ЄС, але Україна є абсолютно кваліфікованою для кандидатства (candidacy).

Україна виконала вже 63% Угоди про асоціацію між ЄС та Україною – основного документа у відносинах, який передбачає часткове вкочення до спільного ринку ЄС.

У випадку з Україною статус кандидата – це лише політичне визнання проробленої технічної роботи.

02 Україна не шукає жодних шляхів наворптець

(shortcuts) – вона поважає і слідує всім процедурам розширення ЄС: подала заяву на членство в ЄС, заповнила в рекордні терміни опитувальник, очікує висновку Єврокомісії.

03 Статус кандидата надасть поштових демократичним реформам в Україні,

об'єднавши навколо ідеї майбутнього членства в ЄС всі прореформістські сили в країні. Подібне вже було, коли Україна прагнула здобути право безвізових подорожей з ЄС і запустила незалежні антикорупційні інституції.

04 Кандидатство – це не членство, це лише початок шляху до членства!

Після надання Україні статусу кандидата Україна та ЄС матимуть достатньо часу, щоб реформуватись одночасно: Україна для проведення своїх внутрішніх трансформацій, ЄС для власної внутрішньої реформи.

05 Зі статусом кандидата відбудувати Україну після війни буде простіше, аніж без нього.

Цей статус дасть можливості для ширшого залучення саме європейських компаній – а не китайських, чи турецьких – у наслідатбу відбудову країни, яка після завершення бойових дій обцяє стати найбільшим будівельним майданчиком світу. Це допоможе трансформувати українську бізнес-культуру та запровадити найкращі європейські бізнес-практики.

06 Рішення про статус кандидата для України жодним чином не шкодить руху до ЄС країн Західних Балкан.

Навпаки – дає новий імпульс політиці розширення і запускає змагання за принципом регати – хто перший здійснив необхідні реформи, той і здобув членство.

07 Нічого не провокує Путіна більше, аніж рішення, ухвалені з метою «не провокувати Путіна».

Статус кандидата – це чітка відповідь Владіміру Путіну, що Україна більше не може бути частиною Росії. Вона вже належить до Європи і, коли буде готова, належатиме до ЄС. Відтак, подальша війна Путіна за поглинання України великою мірою втратить сенс.

Рис. 3.5 Ключові речі про статус кандидата для України в ЄС

Джерело: сформовано автором на основі

Цей шлях матиме підтримку Республіки Польща та Румунії, яка послідовно виступає за територіальну цілісність України.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи можна сформулювати загальні висновки такого характеру:

Європейська інтеграція трактується як комплексний політичний, економічний, правовий і соціокультурний процес, що характеризується поступовим зближенням та гармонізацією законодавчих і адміністративних систем країн-членів Європейського Союзу. Концептуальні підходи аналізу європейських інтеграційних процесів засновані на теоріях федералізму, функціоналізму, нефункціоналізму та інституціоналізму, які дозволяють зрозуміти природу міжнародної взаємодії та інституційних змін, що відбуваються у процесі розширення ЄС.

Констатовано, що попри різноманіття теоретичних поглядів, спільною рисою євроінтеграційних процесів залишається прагнення до забезпечення політичної стабільності, економічного розвитку, зміцнення демократії та верховенства права. Особливо важливим є врахування досвіду країн Центрально-Східної Європи, які вже успішно реалізували свій європейський вибір.

Польща та Румунія на прикладі свого євроінтеграційного шляху продемонстрували можливості і виклики, пов'язані із вступом до Європейського Союзу.

Для Польщі вступ до ЄС (2004 р.) став результатом системних політичних, економічних та адміністративних реформ. Зокрема, країна успішно провела децентралізацію влади, реформу місцевого самоврядування, адаптувала своє законодавство до європейських норм. Значним є також внесок Польщі у формування зовнішньополітичних позицій ЄС, особливо щодо країн Східної Європи, включаючи підтримку України.

Румунія, хоча і вступила до ЄС дещо пізніше (2007 р.), теж має значний досвід реформ, орієнтованих на інтеграцію. Відзначено, що євроінтеграція для Румунії стала засобом для модернізації економіки та інфраструктури,

хоча країна стикнулася з більш значними викликами, ніж Польща, особливо в питаннях правової та антикорупційної політики. Водночас, досвід Румунії підкреслює важливість тривалого реформування і підтримки з боку ЄС для країн із менш розвинутими інституціями.

Для України євроінтеграція є фундаментальним національним інтересом і стратегічним пріоритетом зовнішньої політики. Однак її інтеграційні процеси відбуваються в умовах агресивної війни з боку Російської Федерації, що створює значні перешкоди і виклики. Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС стало важливим етапом для офіційного закріплення євроінтеграційних прагнень країни, що підтвердило незворотність її європейського курсу.

Констатовано, що Польща та Румунія займає значну роль у підтримці України на її європейському шляху. Ця підтримка має політичний, дипломатичний, економічний і гуманітарний виміри. Здійснено аналіз можливості та необхідності запровадження спеціальної процедури приєднання України до ЄС, що обумовлена унікальністю її ситуації через зовнішню агресію та специфіку внутрішніх трансформацій.

Порівняльний аналіз досвіду Польщі та Румунії продемонстрував, що для успішної інтеграції України в ЄС необхідно: забезпечити комплексні реформи правової та судової систем, спрямовані на досягнення стандартів верховенства права, характерних для ЄС; посилити антикорупційні заходи та забезпечити прозорість державного управління; здійснювати активну регіональну політику, використовуючи механізми децентралізації та розширення повноважень місцевого самоврядування за прикладом Польщі; активізувати зовнішньополітичні та дипломатичні зусилля для збереження і розширення підтримки євроінтеграційних прагнень України з боку країн-членів ЄС, зокрема Польщі та Румунії та продовжити системне реформування економіки, орієнтуючись на європейські стандарти якості та безпеки продукції, конкурентоспроможності підприємств.

Таким чином, успішність євроінтеграції України значною мірою залежить від здатності держави проводити структурні реформи, адаптувати власне законодавство та політичні інститути до вимог ЄС, а також використовувати позитивний досвід своїх європейських сусідів. Ситуація в Україні є унікальною через зовнішні безпекові загрози, тому необхідна спеціальна процедура інтеграції, яка враховувала б особливості цього складного геополітичного контексту.

Дослідження підкреслює, що реалізація європейського курсу є не лише стратегічним завданням, а й передумовою забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та сталого розвитку України в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзінг Р. Європеїзація та інтеграція. Концепти дослідження. – Київ, 2006.
2. Баркалова І. Теоретичні моделі розвитку європейської інтеграції у 40–70-х роках ХХ ст. – К.: Наукова думка, 2007.
3. Бартошевський В. 290 днів міністра закордонних справ. – Варшава, 1995.
4. Бартч Дж., Мічонська А. Переговори про членство Польщі в Європейському Союзі: Вибрані проблеми. – Варшава, 2001.
5. Брусиловська О. Політико-системні трансформації в регіоні Східна Європа у 1989–2004 рр.: аналіз політичної думки. – Одеса, 2008. – 280 с.
6. Вікіпедія. Польська редакція. Режим доступу: <https://pl.wikipedia.org>.
7. Вікіпедія. Румунська редакція. Режим доступу: <https://ro.wikipedia.org>.
8. Вікіпедія. Українська редакція. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>.
9. Вітер Д. Концепції та підходи до дослідження інтеграційних процесів. – Київ, 2010.
10. Вольський О. Досвід децентралізації в Польщі: уроки для України. Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – № 2. – С. 34–42.
11. Гаас Е. Теорія регіональної інтеграції. – Каліфорнія, 1970.
12. Габермас Ю. Європейська інтеграція: від економіки до політики // Філософія і суспільство. – 1999. – № 3. – С. 10–35.
13. Гнатовський М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми. – Київ, 2014.
14. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми. – Київ, 2014. – 200 с.
15. Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір) від 7 лютого 1992 року.

16. Договір про функціонування Європейського Союзу (1957, у редакції Лісабонського договору 2007 року).

17. Доценко К. Історія європейської інтеграції: Європа «концентричних кіл» Е. Балладюра // Науковий вісник Київського університету. – 2014. – № 5. – С. 88–94.

18. Дреган Г. Тенденції та розвиток на рівні політики згуртованості ЄС. – Бухарест, 2006.

19. Дудкевич В. Євроінтеграційний дискурс сучасних політологічних досліджень в Україні. – Київ, 2016. – 248 с.

20. Енциклопедія Європейського Союзу (Encyclopedia of the European Union). – Брюссель: European Commission, 2020.

21. Енциклопедія Європейського Союзу. – Брюссель, 2020.

22. Етціоні А. Політична спільнота: соціологічний аналіз міжнародної інтеграції. – Нью-Йорк, 1965.

23. Заман Г., Джорджеску Г. Асоціація Румунії з Європейським Союзом. – Бухарест, 2005.

24. Інформація Міністерства закордонних справ України про євроінтеграцію. URL: <https://mfa.gov.ua>

17. Кіш Є. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 4. – С. 105–112.

18. Копійка В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна. – Київ, 2005.

19. Курил Б. Переговори в процесі розширення Європейського Союзу на Схід: умови, актори, перебіг. – Варшава, 2016.

20. Ластавський К. Історія європейської інтеграції. – Варшава, 2015.

21. Леруа Болье А. Об'єднання Європи: політичні та економічні передумови. – Париж, 1901. (Перевидання: Москва, 1998).
22. Луць Л. Правова інтеграція: загальнотеоретична характеристика. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 180 с.
23. Максименко І. В. Об'єднана Європа в новому тисячолітті: аналіз наукових підходів. – К., 2010. – 240 с.
24. Мелешчану Т. Румунія: шлях до євроатлантичної інтеграції. – Бухарест, 2005.
25. Мушак Н. Концептуальні засади європейської інтеграції у сфері транскордонного співробітництва. – Київ, 2012.
26. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <https://europa.eu/>
32. Офіційний сайт Європейської комісії. URL: <https://ec.europa.eu/>
33. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>
35. Палагнюк Ю. В. Теорія, методологія та механізми державної євроінтеграційної політики України. – Київ, 2018. – 348 с.
36. Ротар Н. Теоретико-методологічні підходи в політичних дослідженнях. – Чернівці, 2019.
37. Сокур О. Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів // Актуальні проблеми політики. – 2014. – № 12. – С. 52–60.
38. Сухоцька Р. Європейська інтеграція в польській перспективі. – Варшава, 2004.
39. Тиркус Ю. Теоретичні засади дослідження процесів політичної інтеграції // Політичні дослідження. – 2012. – № 8. – С. 45–53.
40. Тінберген Я., Каптейн П., Верлорен ван Темаат П. Європейська інтеграція: теоретичні аспекти. – Амстердам, 1970.
41. Тригуб О. Теоретичні засади європейської інтеграції. – Київ, 2013.

42. Халіджак Е., Парзіміес С. Європейський Союз. Новий тип міжнародного співтовариства. – Варшава, 2002.
43. Хартія Європейського Союзу про основоположні права (2000 рік).
44. Хаттон Л. Теорії європейської інтеграції // Європейські студії. – 2017. – № 3. – С. 15–28.
45. Хаустова М. Г. Правова інтеграція: теоретичний аспект. – Харків: Право, 2010. – 240 с.
46. Хорія І. Багаті та бідні в Європі. Проблема диспропорцій. – Бухарест, 2008.
47. Чекаленко Л. Д., Солошенко В. В. Наукова концептуалізація євроінтеграційного курсу України. – Київ: Видавництво НПУ ім. Драгоманова, 2016. – 312 с.
48. Чекаленко Л., Солошенко В. Наукова концептуалізація євроінтеграційного курсу України. – Київ, 2016.
49. Явір В. А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт. – Львів, 2014. – 290 с.
50. Яковюк І. В. Правова інтеграція як фактор розвитку української державності та її правової системи // Правова доктрина України. – Т. 1. – Харків, 2013. – С. 714–720.
51. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. – Харків: Право, 2012. – 328 с.
52. Buras P. Can Poland remain a leader of EU foreign policy? // ECFR Policy Brief. – 2018.
53. Dragusin N. Romania's Path Towards European Integration // Journal of European Studies. – 2019. – Vol. 45. – P. 220–235.
54. Encyclopedia of European Integration. – London: Routledge, 2018.

55. Kamińska J. Europeanization of Poland's Foreign Policy // *Journal of European Integration*. – 2014. – Vol. 36, No. 6. – P. 603–619.
56. Kuryl B. Negotiations on EU Enlargement to the East // *European Integration Studies*. – 2016. – № 2. – P. 33–45.
57. Lastawski K. *History of European Integration* // Warsaw University Press, 2015.
58. Opilowska E. Regionalization in Poland: Preconditions, Features and Social Perception // *Regional & Federal Studies*. – 2013. – Vol. 23, No. 3. – P. 267–283.
59. Svianiewicz P. Poland: Europeanization of Sub-national Governments // *Regional and Local Government Studies*. – 2012. – Vol. 38, No. 5. – P. 561–577.